

Afgørelser – Reg. nr.: 02280.01

Fredningen vedrører: Løvklit

Domme

Taksationskommissionen

Naturklagenævnet

Overfredningsnævnet

Fredningsnævnet

04-08-1955

Kendelser

Deklarationer

FREDNINGSNÆVNET >

Vedr. del³ af matr. nr.
2c, 2b, 3a, 3c Kjærgaard,
Aal sogn,
Ribe amtsrådskreds.

Anmelder: Naturfredningsrådet.

REG. NR. 2280 A

4/8-55

D e k l a r a t i o n .

280
955

Dele af matr. nr. 2c, 2b,^{3a} 3c Kjærgaard, Aal sogn, tilhørende landbrugsministeriet ved klitdirektoratet, pålægges herved frednings-servitut i det omfang, hvori de er indtegnet med grøn farve på vedhæftede kort, målebordsblad i 1:20.000 til sikring og bevarelse af det på arealet voksende egekrat, en del af den såkaldte "Løvklit", hvo ved navnlig iagttages:

- 1) Alle nåletræer, plantede såvel som selvsåede, ene eller alene undtaget, fjernes, for så vidt det ikke allerede er sket, ved klitdirektoratets foranstaltning ved hugst eller på anden måde inden forløbet af eet år og fremtidig inden udløbet af højst 10-årige perioder.
- 2) I den naturlige kratvækst af løvfældende træer må hugst kun foretages med naturfredningsrådets samtykke.
- 3) Der må ikke afskrælles lyng eller græstørv, ligesom slåning af lyng eller græs heller ikke må finde sted udover det i pkt. 4 bestemte areal.
- 4) Klitdirektoratet har ret til på arealet at foretage de vej- og dæmningsarbejder, som klitdirektoratet finder nødvendige af hensyn til plantagens drift. Hertil må tages lyng på det fredede areal.
- 5) Afmærkning af arealets grænser i terrainet, der finder sted ved klitdirektoratets foranstaltning, vedligeholdes af dette.

Denne deklaration begæres tinglyst som servitutstiftende på ovennævnte matr. nr. Med hensyn til foranstående pantbæftelse, servitutter o. a. byrder henvises til ejendommens blad i tingbogen.

Udgifterne ved deklarationens stempeling og tinglysning afholdes af naturfredningsrådet. Påtaleberettiget er naturfredningsrådet og naturfredningsnævnet for Ribe amt.

Landbrugsministeriet, den 4. august 1955.

J. Smørum

/ N. Wermuth

ad Gdj. 357⁴

1955

RECEIVED 3 FEB. 1967

1955-11-18-67

Indført i dagbogen for retskreds
nr. 85, Varde købstad og landjuris-
diktion samt Øster og Vester Herreder
den 29 aug. 1955

Lyst. Tingbog Bd. Aal II

Bl. 2c Akt.: Skab E N. 127

Forevist er skr. af 4/8 1955 fra landbrugsministeriet
med tiltr. af landbrugsmin. Afvist for så vidt an-
går matr. nr. 3a Kjærgaard, idet statskasse ikke ses
at have tinglyst adkomst herpå.

sign. Helge Olrik

/ ul. navn

m.

ul. navn

I henhold til landbrugsministeriets skrivelse af 21. januar 1956
(Kl. 1956 nr. 212 H.l.) pålægges også matr. nr. 3e og 3d Kjærgaard,
Aal sogn, fredning i henhold til foranstående deklARATION, hvilket
bedes tinglyst på de nævnte matr. nr.

Klitdirektoratet, Vejers pr. Oksbøl, den 27. marts 1956.

sign. P. Thaarup.

Indført i dagbogen for retskreds nr. 85,
Varde købstad og landjurisdiktions samt
Øster og Vester Herreder d. 28. marts 1956.

Lyst. Tingbog Bd. Aal II
Bl. 2c Akt: Skab E. N. 127

Kjærgaard.

Skrivelse af 21/1. 1956 fra landbrugsministeriet
forevist.

sign. Helge Olrik.

/ ul. navn

ul. navn.
f n.

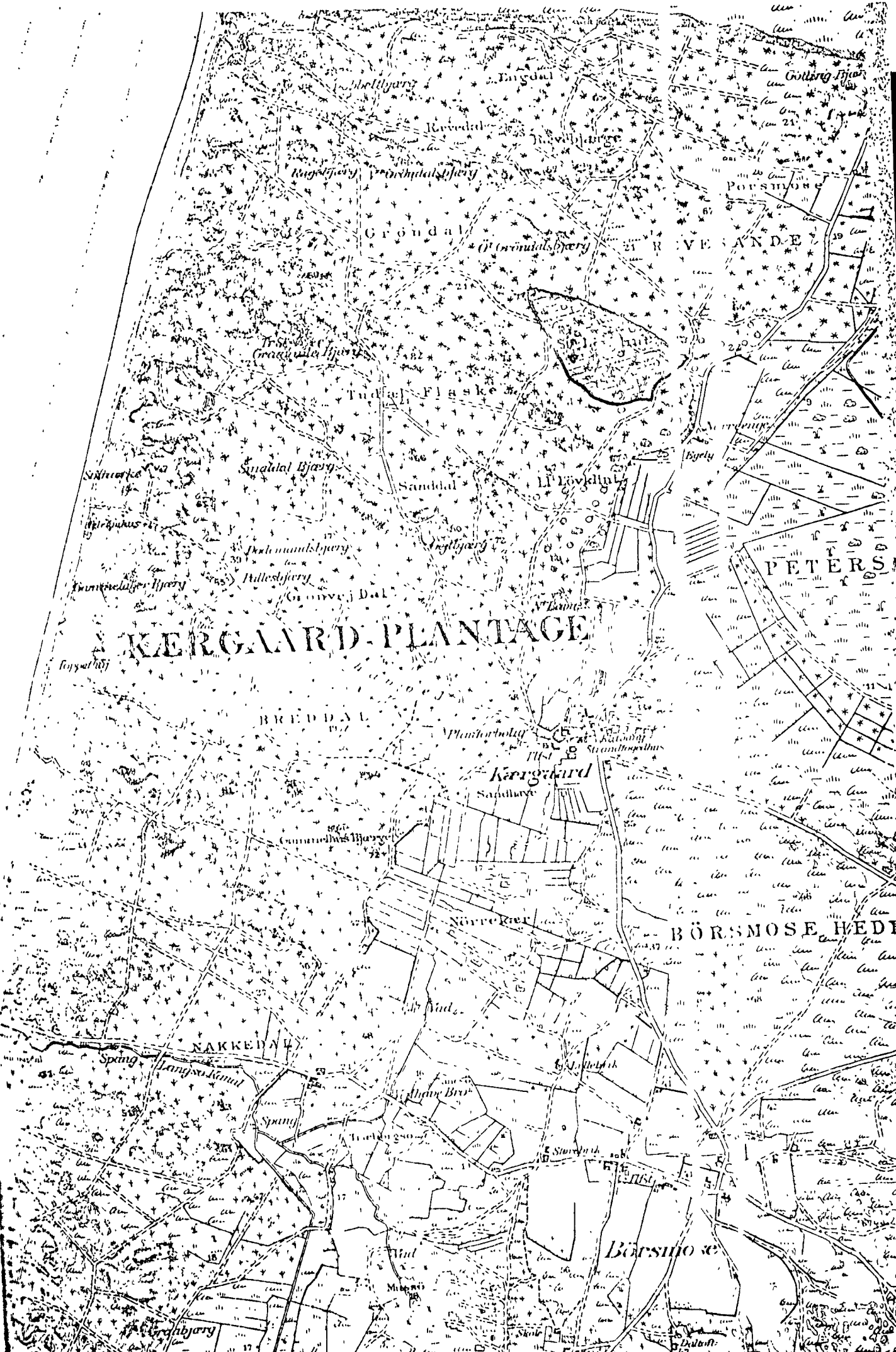
4 kr. øre

2 -

2 kr. - øre

10 kroner

2 kr.-

KERGAARD PLANTAGE

PöRSMOSE

PETERS

BÖRSMOSE HEDER

Börsnøse

BREDDAL

NÄKKEDAL

Kergård

Nörreker

Langsø Kanal

Spang

Spang

Trælle Sø

Mispø

Om

Grøndal

Tudal Fløkke

Sanddal

Sundal Høery

Dalmandshøery

Pulleshøery

Grøve Dal

Plantehøery

Sandhøery

Gammelhus Høery

Wids

Wids

Wids

Wids

Wids

Wids

Engdal

Revedal

Rugelshøery

Grøndal

Grøndalshøery

Trøst

Grøndalshøery

Tudal Fløkke

Sanddal

Sanddal

Trøst

Dalmandshøery

Pulleshøery

Grøve Dal

Plantehøery

Sandhøery

Gammelhus Høery

Nörreker

Wids

Wids

Wids

Wids

Wids

Wids

Wids

Wids

Wids

Wids

Wids

Wids

Wids

Görling Høery

PöRSMOSE

RVE SANDE

PöRSMOSE

PöRSMOSE

PöRSMOSE

PöRSMOSE

PöRSMOSE

PöRSMOSE

PöRSMOSE

PöRSMOSE

PöRSMOSE

PöRSMOSE

PöRSMOSE

PöRSMOSE

PöRSMOSE

PöRSMOSE

PöRSMOSE

PöRSMOSE

PöRSMOSE

PöRSMOSE

PöRSMOSE

PöRSMOSE

DISPENSATIONER>

Afgørelser - Reg. nr.:

Herunder ses afgørelser i dispensationssager for denne fredning

**FREDNINGSNÆVNET FOR SYDJYLLAND, NORDLIG DEL
KOLDING ÅPARK 11, 6000 KOLDING - MAIL: sydjyllandnord@fredningsnaevn.dk**

Den 13. september 2020

Fredningsnævnets sagsnummer FN-SJN-25-2020: Ansøgning fra Forsvarsministeriet, Ejendomsstyrelsen om dispensation til at afvikle en øvelse - Brave Lion 2020 - på de fredede arealer omkring Filsø og Løvklit samt inden for deklaraationsområdet i Kærgård Klitplantage.

**Fredningsregisterets numre: 00818.00 - Filsø
02280.01 - Løvklit
05760.00 - Kærgård Klitplantage**

Fredningsnævnet har den 25. juni 2020 modtaget en ansøgning fra Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelse om dispensation til at afvikle en efterårsøvelse i Kærgård Klitplantage og på arealer omfattet af fredningen af Filsø og Løvklit.

Fredningsnævnet har efter besigtigelse besluttet at meddele dispensation på nærmere vilkår. Afgørelsen fremgår nedenfor i afsnittet om fredningsnævnets afgørelse.

Sagens baggrund

Sagen omfatter følgende fredningsområder:

Arealerne ved Filsø, der ejes af Aage Jensens Naturfond, er omfattet af Overfredningsnævnets afgørelse af 20. august 1958, der har til formål at bevare arealerne i deres daværende tilstand, og som har bestemmelser om, at der ikke må foretages afskrælning af lyng eller græstørv eller slåning af lyng, græs m.v.

Arealerne ved Løvklit, der ejes af Naturstyrelsen, er omfattet af deklaraation af 28. marts 1956, der har til formål at bevare arealerne i deres daværende tilstand og med bestemmelse om, at der ikke må afskrælles lyng eller græstørv.

Arealerne ved Kærgård Klitplantage, der ejes af staten, er omfattet af deklaraation af 6. maj 1974, der har til formål at bevare områderne i deres daværende tilstand.

Det ansøgte projekt er begrænset i forhold til den oprindelige ansøgning, og vedrører ifølge de oplysninger, der kom frem under besigtigelsen 3. september 2020, især følgende:

- Filsø – dispensation til kørsel med tunge køretøjer ad de 2 etablerede veje og spor, som anvendt i 2019 til øvelseskørsel, placeres længst mod vest.

- Løvklit – dispensation til kørsel ad en allerede tidligere anvendt og afmærket rute.
- Kærgård Klitplantage - dispensation til at kørsel ad allerede eksisterende spor, veje og driftstekniske skovspor.

I ansøgningen er bl.a. anført

”...

Vedrørende Kærgård Plantage,

”...at plantagens nordlige kant skal bruges til at øve kamp mellem to bataljoners enheder, som henholdsvis bevæger sig fra Henne Å og er placeret langs nordkanten af Kærgård Plantage. Plantagen indeholder aftalte ruter/akser af eksisterende veje, spor og driftstekniske skovspor, hvor bevægelse mellem øvelseterrænet og beredskabslejrområdet nord for plantagen og Oksbøl Skyde- og Øvelseterræn skal foregå i hele øvelsesperioden. Desuden vil gående infanteri kæmpe mod hinanden. Øvelsesaktiviteten vil primært foregå på arealer ejet af Naturstyrelsen, men der vil også foregå færdsel på areal underlagt deklARATIONEN på Forsvarsministeriets eget terræn. Der vil kun blive kørt på allerede eksisterende spor, veje og driftstekniske skovspor...”

Det oplyses yderligere, at alle anvendte arealer vil blive retableret til tidligere tilstand senest 3 uger efter brug og efter aftale med lodsejer. I forbindelse med veje, spor og driftstekniske skovspor, der benyttes til kørsel, kan der enten blive gravet liggende skyttestillinger til 2 mand – maksimalt 2 m² – og 30 cm dybe eller disse kan blive opbygget ved anvendelse af naturligt forekommende materiale eller terræn til sløring.

I tilknytning til de lysåbne arealer, vil stillinger kun blive gravet i skovkanten, Der vil maksimalt blive 50 stk. langs med veje, spor og driftstekniske skovspor gennem plantager.

...

Forstyrrelserne af lysåbne naturtyper vurderes ikke at ville være væsentlige, da der ikke vil forekomme kørsel på våde arealer og mindre graveaktiviteter kun vil foregå i kanten af træbevoksede områder og under følgende instrukser:

- I skov må gravning ikke finde sted på hede- og engarealer samt inden for 2 meter fra vådområder i skov.
- Gravning i nærhed til våd- og vandområder må ikke påvirke disse hydrologisk (afvanding m.v.)
- Alt gravearbejde skal retableres minimum til terrænniveau (dvs. hvor det påvirkede område efter retablering topografisk ikke skiller sig ud fra det omgivende terræn) inden for 3 uger efter gravearbejdet er udført.
- Gravearbejder skal være retableret senest 3 uger efter udførsel og efter følgende retningslinjer:
 - Huller fyldes op med det oprindelige materiale til terrænniveau.

- Tørv lægges tilbage på oprindeligt sted, i det omfang det er muligt, således at mineraljord ligger i bunden af det tidligere hul og tørvelaget/ det organiske materiale på toppen.
- Hvis vejret ikke tillader en fuldstændig retablering inden for øvelsesperioden eller ugen efter, bliver der lavet aftaler med lodsejer omkring tidspunkt for endelig retablering...”

Det anføres yderligere, at kørsel på lysåbne arealer vil finde sted efter koordinering med Naturstyrelsen. De tørre, lysåbne arealer vil i visse tilfælde kunne have kørespor efter kørsel efter øvelsen, men da disse vil forekomme i mindre grad, vil det muligvis medvirke til en større mikrovariation i terrænet, skabe bedre forhold for lokal foryngelse og skabe åbne jordflader, nogle steder med blottet mineraljord, til gavn for dyr og planter som fremmes af sådanne forhold.

I Kærgård Plantage vil områder, som er kortlagte habitatnaturtyper ikke blive anvendt til kørsel uden for veje, spor og driftstekniske skovspor til graveaktivitet. Eksisterende veje, spor og driftstekniske skovspor vil blive anvendt.

Derfor vurderes det, at naturtyper beskyttet under Habitatdirektivet, og som indgår i Natura 2000-planen for habitatområdet, der inkluderer Kærgård Plantage, ikke vil blive væsentligt påvirket af aktiviteten

Vedrørende Løvklit oplyses det, at under øvelsesaktiviteten vil der kun forekomme kørsel indenfor Løvklitområdet, via én allerede tidligere anvendt og afmærket rute, og der vil ikke blive kørt udenfor det afmærkede forløb. Effekten af denne aktivitet vurderes at være ubetydelig.

Om Filsø oplyses det blandt andet, at i den nordlige klitrække på området, vil der kunne forekomme stillinger til køretøjer. Disse stillinger vil blive retableret, således at området ikke vil kunne skelnes i kontur fra omkringliggende terræn. Denne form for punktvist opbrud i vegetationen vil kunne bidrage med en større dynamik i plantesamfundet på hedearealet, og vil derved bidrage til naturtypens opretholdelse og forbedring i tilstanden på længere sigt. Retableringen vil ske inden for øvelsesperioden, medmindre vejret forhindrer dette, i hvilket tilfælde retableringen senest vil ske 3 uger efter etablering og efter aftale med lodsejer. Efter retableringen vil området blive overladt til naturlig retablering. Dette vil ligeledes bidrage til en større mikrotopografisk variation, naturlig dynamik for plantesamfundet og foryngelsesmuligheder for lyskrævende plantearter.

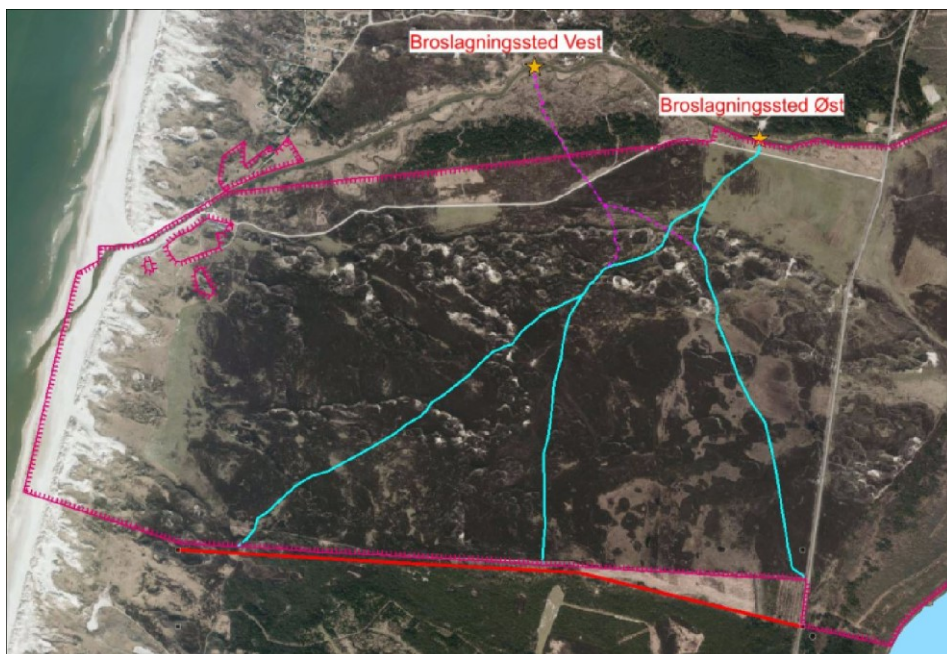
....”

Neden for ses kortbilag udvisende med lyseblå, de tre tidligere anvendte spor/akser over Filsø Hede.

Der vil under Brave Lion 2020 ikke blive kørt ad det østlige spor, men kun ad de 2 andre spor. Mørklilla streg angiver Filsø fredningen.

Det anføres i ansøgningen endvidere,

”... at størstedelen af arealet, som er omfattet af øvelsesaktiviteten, og Filsø-fredningen, er kortlagt med lysåben habitatnatur. På baggrund af aktiviteternes samspil med de lysåbne naturtyper vurderer Forsvarets Ejendomsstyrelse, at øvelsesaktiviteterne i uge 39-40 i 2020 ikke vil have en væsentlig effekt på områdets registrerede habitatnaturtyper. Det vurderes derimod, at aktiviteterne vil medvirke til en bedre naturtilstand for de tørre åbne naturarealer.

De to lodsejere har meddelt positivt tilsagn vedrørende arealerne deres arealer.

Vurdering af påvirkningsgrad af arter beskyttet under Habitatdirektivet eller Fuglebeskyttelsesdirektivet, der kan forekomme indenfor alle tre områder:

Natura 2000 område nr. 84, Kallesmærsk Hede, Grærup Langsø, Fil Sø og Kærgård Klitplantage har følgende arter på udpegningsgrundlaget:

Fugle	Hedehøg	Pattedyr	Odder
	Tinksmed		
	Natravn		
	Rødrygget tornskade		

	Plettet rørvagtel		
	Mosehornugle		
	Hedelærke		
	Rørdrum		
	Sangsvane		
	Grågås		
	Trane		
	Pibesvane		
	Kortnæbbet gås		
	Rørhøg		
	Pomeransfugl		

For fuglearterne hedehøg, tinksmed, natravn, rødrygget tornskade, plettet rørvagtel, trane, rørhøg og pomeransfugl gælder, at yngleperioden er overstået. Samt at de trækker længere sydpå om vinteren, og derfor findes de i mindre antal i området ultimo september, hvor øvelsen foregår.

Mosehornugler, sangsvaner, pibesvaner og kortnæbbede gæs overvintrer i Danmark, mens hedelærke, rørdrum og grågæs indimellem også kan overvintrere. Levestederne for disse arter påvirkes ikke af øvelsen.

Angående forstyrrelser, så afviger Brave Lion øvelsen i uge 39-40 2020 ikke væsentligt fra øvrige øvelsesaktiviteter, hvad angår forstyrrelsestryk i området.

Ingen af de nævnte fugle yngler eller går i hi i september/oktober, så fuglene har mulighed for at trække til mere rolige omgivelser.

Desuden vurderes det i DMU-rapport nr. 52, side 77 (ref. a.), at det især er rekreative aktiviteter i sommerhalvåret, som kan være en trussel i det konkrete Natura 2000 område.

Der vurderes ikke at være behov for beskyttelsestiltag overfor ynglefugle såsom tinksmed. Dermed vurderes Forsvarets øvelsesaktiviteter ikke at have en negativ effekt på de udpegede fuglearter generelt.

Odder er hovedsagelig aktiv fra skumring til solopgang og kan få unger hele året rundt. DA odderens levesteder eller fødegrundlag ikke reduceres som følge af den militære øvelse, vurderes odderens gunstige bevaringsprognose ikke at blive påvirket. Den relativt korte forstyrrelsesperiode (5 dage) vurderes ikke at udgøre et problem i forhold til odderens levevilkår i området. Der vil kun blive passage af vandløb få steder, og odderen kan således søge tilflugt i forstyrrelsesfrie zoner.

Angående bilag IV-arter findes følgende i området ifølge DMU-rapport nr. 635 (ref. b):

- odder
- markfirben
- spidssnudet frø
- strandtudse
- brun-, syd- og vandflagermus.

Odder er vurderet ovenfor. De øvrige arter ligger i dvale primo oktober. Både brun-, syd- og vandflagermus kan overvintrere i hule træer og bygninger. Det vurderes ikke, at der er risiko for at fælde overvintringstræer med flagermus, idet der udelukkende fældes nåltræer af lav vækst. Flagermus overvintrer typisk i gamle løvtræer med hulheder. Afholdelsen af øvelsen i uge 39-40 vurderes derfor ikke at påvirke raste- og ynglesteder for flagermus eller øvrige bilag IV-arter

...”

Varde kommune har udtalt bl.a. følgende:

”...

Kommunen er på det foreliggende grundlag enig i, at øvelsen vil kunne gennemføres uden dispensation fra § 3-bestemmelserne i naturbeskyttelsesloven eller andre naturbeskyttelsesmæssige bestemmelser administreret af kommunen. Der er i øvelsesbeskrivelsen indbygget forskrifter og instrukser, der sikrer, at der ikke vil ske varige tilstandsændringer i de berørte § 3-beskyttede arealer. Kommunen har herunder noteret sig, at der ikke vil blive gravet på Filsø Hede, og at der i skov ikke vil blive gravet på § 3-beskyttede hede-, eng-, overdrevs-, mose- og sø-arealer. Diger og fortidsmindebeskyttelseslinjer er helt friholdt. Det er desuden oplyst af Forsvaret, at inden afholdelsen af øvelsen udarbejder Forsvaret – i samarbejde med Naturstyrelsen – kortmateriale, der i detaljer viser, hvilke af Miljø- og Fødevarerministeriets områder – herunder lysåbne arealer, veje, spor og driftstekniske skovspor, der vil blive benyttet under øvelsen.

Det skal bemærkes, at kommunen ikke hermed har taget endelig stilling til ”Plan for feltbefæstning og andet militært gravearbejde på Oksbøl Skyde- og Øvelsesterræn 2017-2020” (graveplanen).

Det bemærkes specielt, at hvad angår øvelsens elementer på Filsø Hede såsom broslagning og kørsel med pansrede mandskabsvogne, infanterikampkøretøjer, kampvogne, logistik køretøjer og hjulkøretøjer er kommunen enig i at betragte disse som mindre og midlertidige indgreb, der opretholder hedens dynamik og ikke kræver dispensation. Det indgår i denne vurdering, at det er oplyst, at såfremt Forsvaret/ 1 BDE under øvelsen erkender, at hjulkøretøjerne laver væsentlige tilstandsændringer i sporene, - herunder synker ned og laver hjulsporriller, så vil hjulkørslen blive stoppet for ikke at forværre sporrillerne. Der bliver desuden foretaget en konkret vejr- og operativ vurdering forud for passagen (Go/no go). Såfremt hjulene ved (go) under kørslen synker mere ned end ca. 15 cm på væsentlige dele af sporene, så omdirigeres hjulkøretøjerne til alternativ rute.

Det indgår desuden i kommunens vurdering, at øvelsen foregår i ugerne 39-40 på en årstid, hvor der ikke vil ske væsentlig forstyrrelse af dyrearter fra udpegningsgrundlaget eller arter oplyst på habitatdirektivets bilag IV.

...”

Fredningsnævnets besigtigelse

Fredningsnævnet har behandlet sagen som et møde med besigtigelse den 3. september 2020.

I besigtigelsen deltog fredningsnævnet ved formanden, dommer Vagn Kastbjerg, det ministerielt udpegede medlem Flemming Davidsen og det kommunalt udpegede medlem John Bach Thygesen. For Varde Kommune mødte Jens Martin Reincke Vahl. For Forsvaret mødte major Stig G. Larsen, Anna Hansen og Bjarke Volshøj. For Naturstyrelsen Blåvandshug mødte skovrider Ulrik Lorenzen. For Danmarks Naturfredningsforening mødte Merete Vigen Hansen og Bent Jacobsen. For Friluftsrådet mødte Hanne Voetmann og Sven Bødker. For Dansk Ornitologisk Forening mødte Karin Gustausen. For Aage V. Jensen Naturfond mødte skovrider Jacob Palsgaard Andersen. Skovfoged Søren B. Johansen var mødt.

Nævnsformanden indledte mødet og gennemgik de tre berørte fredninger.

Stig Larsen orienterede herefter om baggrunden for ansøgningen, herunder om, at det er en nødvendighed for Forsvaret at have yderligere øvelsesterræn i relation til den træning, soldater skal have efter deres deltagelse i Afghanistan og nu skal gøres parate til en koldkrigs-lignende tilstand. Der skal være mulighed for at følge spor i terrænet og skifte spor. Han oplyste, at der vil blive kørt ad faste spor på samme måde som i 2019, men kun ad de 2 vestlige spor på i Filsø heden, hvor der heller ikke graves, ligesom der ikke vil blive etableret broer over Henne Mølle Å. Han kan ikke helt nøje angive, hvor brede sporene er, men der kan køre et pansret køretøj med infanterister på begge sider. Der vil i 2020 kun blive afholdt én øvelse af 14 dage. Det er aftalt med Aage V. Jensen Naturfond, at der på samme måde som i 2019 vil blive optaget dronefilm til illustration af den eventuelle slitage, der er på terrænet. Alle stier vil blive retableret ved pålæg af jord og en frøbank. Ved kampvognsspor, der kan være 60-70 cm dyne trækkes materialer ind fra vejene.

Anna Hansen oplyste supplerende, at sporene ikke efterlades som åbne sår, men sådan at heden retableres.

Jacob Palsgaard Andersen oplyste, at Aage V. Jensen Naturfond som i 2019 kræver, at alle kørespor afmærkes med hvide pæle, som fjernes efter øvelsen. Det fremgår af droneoptagelser for 2019, at man i det væsentlige har holdt sig inden for pæleafmærkningen. Naturfonden kan på de vilkår godkende det ansøgte.

Merete Vigen Hansen bemærkede, at forsvaret i nogle tilfælde var uden for stierne i 2019-øvelsen. Danmarks Naturfredningsforening mener, at forsvaret bør kommunikere bedre om øvelsen lokalt, hvilket var en del af årsagen til de mange protester i 2019. Danmarks Naturfredningsforening er enig med Aage V. Jensen Naturfond i, at der bør etableres droneovervågning i videre omfang end sket i 2019 og kan på de vilkår godkende det ansøgte.

Herudover bemærkedes, at forsvaret havde tilført området anvendt ved krydsning af Henne Mølleå stenmaterialer.

Sven Bødker bemærkede, at han personligt overvejede, hvorvidt de opkørte spor kunne være en fordel for fuglelivet ved vandhuller m.v.

Jens Martin Reincke Vahl bemærkede, at Varde Kommune som tilsynsmyndighed skal tage stilling til naturbeskyttelseslovens § 3. Spørgsmålet er i den henseende, om øvelserne medfører en kun midlertidig eller varig tilstandsændring. Der er nu ansøgt om kørsel med hjulkøretøjer i modsætning til tidligere. Begrænset kørsel vil ikke medføre en varig tilstandsændring, men det er en vurdering, hvor grænsen går.

Formanden konstaterede, at der blandt de mødte ikke i øvrigt var bemærkninger til det ansøgte.

Fredningsnævnets afgørelse

Fredningerne af arealer ved Filsø, Løvklit og Kærgård Plantage betyder, at projektet kræver fredningsnævnets dispensation i medfør af naturbeskyttelseslovens § 50, stk. 1, hvorefter fredningsnævnet kan meddele dispensation, hvis det ansøgte ikke strider mod fredningens formål.

Det fremgår endvidere af naturbeskyttelseslovens § 50, stk. 2, at fredningsnævnet kun kan meddele dispensation fra en fredning i eller uden for et internationalt naturbeskyttelsesområde, hvis det ansøgte ikke indebærer en forringelse af naturtyper og levesteder for arter eller betydelig forstyrrelse af arter, som området er udpeget for.

Fredningsnævnet kan endvidere i medfør af § 50, stk. 3 kun meddele dispensation, hvis det ansøgte ikke kan ødelægge yngle- eller rasteområder i det naturlige udbredelsesområde for de dyrearter, der er nævnt i bilag 3 til loven, eller ødelægge de plantearter, der er nævnt i bilag 5 til loven, i alle livsstadier.

Fredningsnævnet lægger efter vurderingerne fra Forsvarets Ejendomsstyrelse og Varde kommune til grund, at en dispensation ikke er i strid med naturbeskyttelseslovens § 50, stk. 2 eller 3.

Som det fremgår af de vilkår, fredningsnævnet stiller for en dispensation, skal der tages vidtgående hensyn til de store biologiske og naturmæssige værdier i de fredede områder. Opfyldes de vilkår og kørsel begrænses til det absolut nødvendige, vurderer nævnet, at det ansøgte ikke strider mod fredningens formål.

På denne baggrund meddeler fredningsnævnet derfor dispensation til det ansøgte som tilrettet under besigtigelsen på følgende vilkår:

- Alle kørselsspor på de fredede arealer på Filsø Hede, Løvklit og i Kærgård Klitplantage skal afmærkes med hvide pæle.
- Inden og efter øvelsen skal alle fredede og beskyttede områder, der indgår i øvelsen, drone-monitoreres.
- Der må ikke køres i eller omkring vådområderne i klitplantagen og på Filsø Hede.

- Kørsel i Kærgård Klitplantage skal ske i overensstemmelse med de retningslinjer, som Naturstyrelsen Blåvandshuk fastsætter.
- Kørsel på Filsø Hede skal ske ad de tracér og i overensstemmelse med de retningslinjer, som Varde Kommune som tilsynsmyndighed anviser Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelse.
- Arealerne skal være retableret senest 3 uger efter øvelsens afslutning,
- Der må ikke i forbindelse med retablering i fredede og beskyttede områder tilføres materialer som stabilt grus eller lign. uden for allerede befæstede kørespor.
- Filsø Hede må ikke tilføres fremmede materialer som sten og grus. De stenmaterialer, der er udlagt ved Henne Mølleå ved ”brostedet” skal fjernes inden for en frist af 4 uger.

Hvis vilkårene ikke overholdes, bortfalder dispensationen.

Klagevejledning

Der kan klages over denne afgørelse til Miljø- og Fødevareklagenævnet. Klagefristen udløber 4 uger efter, at afgørelsen er meddelt. Er afgørelsen offentligt bekendtgjort, regnes klagefristen dog altid fra bekendtgørelsen. Klagen skal ifølge naturbeskyttelseslovens § 87 indgives via Miljø- og Fødevareklagenævnets digitale selvbetjening, jf. vejledningen på Miljø- og Fødevareklagenævnets hjemmeside www.naevneneshus.dk. Klagefristen udløber ved midnat på dagen for klagefristens udløb. Hvis klagefristen udløber på en lørdag eller en helligdag, forlænges fristen til den følgende hverdag. Klageberettigede er, jf. naturbeskyttelseslovens § 86:

- Adressaten for afgørelsen,
- ejeren af den ejendom, som afgørelsen vedrører,
- offentlige myndigheder,
- en berørt nationalparkfond,
- lokale foreninger og organisationer, som har en væsentlig interesse i afgørelsen,
- landsdækkende foreninger og organisationer, hvis hovedformål er beskyttelse af natur og miljø, og
- landsdækkende foreninger og organisationer, som efter deres formål varetager væsentlige, rekreative interesser, når afgørelsen berører sådanne interesser.

Det er en betingelse for Miljø- og Fødevareklagenævnets behandling af en klage, at den, der klager, indbetaler et gebyr på 900 kr. for privatpersoner og 1.800 kr. for virksomheder og organisationer (2016-niveau). Klagegebyret reguleres den 1. januar hvert år efter den af Finansministeriet fastsatte sats for det generelle pris- og lønindeks som løbende offentliggjort i forslag til finanslov med virkning for klager, der modtages i Miljø- og Fødevareklagenævnet fra og med den 1. februar 2017. Miljø- og Fødevareklagenævnet offentliggør størrelsen af klagegebyret på sin hjemmeside www.naevneneshus.dk.

Gebyret opkræves i forbindelse med klagens oprettelse i Miljø- og Fødevarerklagenævnets digitale selvbetjening. Klagen behandles først, når gebyret er betalt. Vejledning om gebyrbetalingen kan ligeledes findes på Miljø- og Fødevarerklagenævnets hjemmeside www.naevneneshus.dk.

Gebyret tilbagebetales, hvis klagesagen fører til, at den påklagede afgørelse ændres eller ophæves, hvis klageren får helt eller delvis medhold i klagen, eller hvis klagen afvises som følge af overskredet klagefrist, manglende klageberettigelse eller fordi klagen ikke er omfattet af Miljø- og Fødevarerklagenævnets kompetence. Det bemærkes, at hvis den eneste ændring af den påklagede afgørelse er forlængelse af en frist for efterkommelse af en afgørelse som følge af den tid, der er medgået til at behandle sagen i Miljø- og Fødevarerklagenævnet, så tilbagebetales gebyret dog ikke.

Miljø- og Fødevarerklagenævnet kan også beslutte at tilbagebetale klagegebyret, hvis der er indledt forhandlinger med afgørelsens adressat og/eller førsteinstansen om projektilpasninger, og disse forhandlinger fører til, at klager trækker sin klage tilbage, eller hvis klager i øvrigt trækker sin klage tilbage, før Miljø- og Fødevarerklagenævnet har truffet afgørelse i sagen. Gebyret tilbagebetales dog ikke, hvis Miljø- og Fødevarerklagenævnet vurderer, at der er forhold, der taler imod at tilbagebetale gebyret, f.eks. hvis klagen trækkes tilbage meget sent, herunder efter at klager har haft et afgørelsesudkast i partshøring.

En dispensation må i henhold til naturbeskyttelseslovens § 87, stk. 3, ikke udnyttes, før klagefristen er udløbet, eller behandling af en eventuel klage måtte være afsluttet.

Det følger endvidere af naturbeskyttelseslovens § 50, stk. 1, jf. § 66, stk. 2, at dispensationen bortfalder, hvis den ikke udnyttes inden 3 år efter, at den er meddelt.

Vagn Kæstbjerg
formand

FREDNINGSNÆVNET FOR SYDJYLLAND, NORDLIG DEL
Kolding Åpark 11, 6000 Kolding - mail: sydjyllandnord@fredningsnaevn.dk

Kolding, den 2. juli 2021

Fredningsnævnets sagsnummer FN-SJN-10-2021: Ansøgning fra Forsvarsministeriet, Ejendomsstyrelsen om dispensation til at afvikle en øvelse- Brave Lion 2021 - på de fredede arealer omkring Filsø og Løvklit samt inden for deklaraionsområdet i Kærgård Klitplantage.

Fredningsregisteret reg.nr.0818.00 - Filsø Hede,

reg.nr. 05760.00 – Kærgård Klitplantage,

reg.nr. 02280.01 – Løvklit.

Fredningsnævnet har den 3. marts 2021 fra Forsvarsministeriets, Ejendomsstyrelsen modtaget ansøgning om tilladelse til at afholde ”Brave Lion 2021” på arealer ved Oksbøl Skyde- og Øvelsesterræn i ugerne 38 og 39.

Fredningsnævnet har efter besigtigelse besluttet at meddele dispensation. Afgørelsen fremgår nedenfor i afsnittet om fredningsnævnets afgørelse.

Sagens baggrund

Arealerne ved Filsø, der ejes af Aage Jensens Naturfond, er omfattet af Overfredningsnævnets afgørelse af 20. august 1958, der har til formål at bevare arealerne i deres daværende tilstand, og som har bestemmelser om, at der ikke må foretages afskrælning af lyng eller græstørv eller slåning af lyng, græs m.v.

Arealerne ved Løvklit, der ejes af Naturstyrelsen, er omfattet af deklaraion af 28. marts 1956, der har til formål at bevare arealerne i deres daværende tilstand og med bestemmelse om, at der ikke må afskrælles lyng eller græstørv.

Arealerne ved Kærgård Klitplantage, der ejes af staten, er omfattet af deklaraion af 6. maj 1974, der har til formål at bevare områderne i deres daværende tilstand.

For så vidt angår Filsø Hede fremgår blandt andet følgende af øvelsesbeskrivelsen:

” ...

Det benyttede areal ved Filsø, ejes af Aage V. Jensen Naturfond, og der er givet skriftligt tilsagn fra lodsejeren, Aage V. Jensen Naturfond igennem Skovrider Jacob Palsgaard Andersen om brug af terrænet.

I området syd for Henne Å og nord for Kærgård Plantage vil der blive kørt med følgende køretøjer pansrede mandskabsvogne, infanterikampkøretøjer, kampvogne og hjulkøretøjer af 3 gamle spor/akser over heden. I den nordlige klitrække på området, vil der kunne forekomme stillinger til køretøjer.

Disse stillinger vil blive retableret, således at området ikke vil kunne skelnes i kontur fra omkringliggende terræn. Denne form for punktvist opbrud i vegetationen vil kunne bidrage med en større dynamik i plantesamfundet på hedearealet og derved bidrage til naturtypens opretholdelse og forbedring i tilstanden på længere sigt.

Retableringen vil ske inden for øvelsesperioden, medmindre vejret forhindrer dette, i hvilket tilfælde retableringen senest vil ske 3 uger efter endt øvelse og efter aftale med lodsejer.

Efter retableringen vil området blive overladt til naturlig succession. Dette vil ligeledes bidrage til en større mikrotopografisk variation, naturlig dynamik for plantesamfundet og fornyelsesmuligheder for lyskrævende plantearter. Vådområder vil blive friholdt for kørsel for at undgå fastkørsel og på den måde skånes de mere sårbare naturtyper for aktiviteten.

Op til 60 køretøjer vil køre i området i løbet af 3 dage i øvelsesperioden.

Ligesom under øvelsen i 2019, ønsker Forsvaret at anvende de 3 gamle spor/akser over hede jf. figur 4, som tidligere er blevet genåbnet efter aftale med lodsejerne.

Figur 4. Kortet viser, med lyseblå, de 3 tidligere anvendte spor/akser over Filsø Hede. Der vil under Brave Lion 2021 igen udelukkende blive kørt af disse 3 spor fra broslagningssted Øst. "Mørke lilla" streg angiver Filsø fredningen.

...”

For så vidt angår Løvklit fremgår blandt andet følgende af øvelsesbeskrivelsen:

”...

Løvklit ejes af Naturstyrelsen. Løvklit er omfattet af en tinglyst deklARATION med restriktioner, som inkluderer afskrælning af lyng eller græstørv. Under øvelsesaktiviteten vil der kun forekomme kørsel indenfor Løvklitområdet, via én allerede tidligere anvendt og afmærket rute, jf. figur 2 og der vil ikke blive kørt udenfor det afmærkede forløb. Effekten af denne aktivitet vurderes at være ubetydelig. Se Figur 2 nedenfor:

Figur 2. Ved passagen af Løvklitfredningen anvendes samme afmærkede spor, som ved tidligere Brave Lion øvelser i området.

...”

For så vidt angår Kærgård Klitplantage fremgår blandt andet følgende af øvelsesbeskrivelsen:

”...

Plantagens nordlige kant skal bruges til at øve kamp mellem to bataljoners enheder, hvor den ene bataljon bevæger sig fra Henne Å og den anden bataljon er placeret langs nordkanten af Kærgård Plantage. Plantagen indeholder aftalte ruter/akser af eksisterende veje, spor og driftstekniske skovspor, hvor bevægelse mellem øvelseshæren og beredskabslejrområdet nord for plantagen og Oksbøl Skyde- og Øvelseshæren skal foregå i hele øvelsesperioden. Desuden vil gående infanteri kæmpe mod hinanden. Øvelsesaktiviteten vil primært foregå på arealer ejet af Naturstyrelsen, men der vil også foregå færdsel på areal underlagt deklARATIONEN på Forsvarsministeriets eget terræn. Der vil som udgangspunkt kun blive kørt på allerede eksisterende spor, veje og driftstekniske skovspor, men der vil i mindre grad, efter koordinering med Naturstyrelsen, kunne forekomme kørsel udenfor veje, spor og driftstekniske skovspor.

Anvendte arealer vil blive reetableret til tidligere tilstand efter brug. Den eksisterende cykelsti igennem plantagen vil, efter koordinering med Naturstyrelsen, på udvalgte steder blive krydset.

I forbindelse med veje, spor og driftstekniske skovspor der benyttes til kørsel, kan der enten blive gravet liggende skyttestillinger til 2 mand (maks. 2 m² og 30 cm dybe) eller disse kan blive opbygget ved anvendelse af naturligt forekommende materiale eller terræn til sløring. Sandsynligheden for at stillinger vil blive gravet er lille, grundet den begrænsede tid der er på øvelsen. I tilknytning til de lysåbne arealer, vil stillinger kun blive gravet i skovkanten. Der vil maksimalt blive etableret 50 stk. af sådanne stillinger langs med veje, spor og driftstekniske skovspor igennem plantagen. Den nøjagtige placering af stillinger i lysåbne arealer koordineres før øvelsen med Naturstyrelsen. Afgørende

herfor er, om den taktiske vurdering tilsiger, at det er bedst at grave en stilling eller skabe den på anden vis

...”

I ansøgningen er det endvidere oplyst,

”...

at et specialkøretøj vil udlægge en bro over Henne Å, eller man vil bygge en militær bro på stedet og køreplader vil blive lagt op til broen.

Broen vil have støtte på fast grund i afstand fra vandløbsbrinken og medfører ikke terrænpåvirkning. Der vil ske en sikring mod erosion mod åen, da broens længde beskytter brinkerne fra trykket af de køretøjer der kører over broen.

Der vil ske en bortslidning af vegetationen ved tilkørslerne, som ikke vurderes at være skadelig, da denne vil berøre et begrænset areal og medvirke til blotlægning af mineraljord, som vil være gavnlig i forhold til den naturlige dynamik i de lysåbne naturtyper, som forekommer her.

Det er Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelses vurdering at aktiviteterne ikke vil medføre en ændring af de naturtyper fredningen har til formål at beskytte. Det er desuden Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelses vurdering, at aktiviteterne kan medvirke til en bedre naturtilstand for de tørre, åbne naturarealer.

...”

Varde Kommune har i mail af 12. maj 2021 anbefalet, at der meddeles dispensation til den ansøgte øvelse, dog på vilkår, at - som tidligere aftalt med Forsvaret - gravede stillinger til køretøjer udelades af øvelsesbeskrivelsen for Filsø Hede og ikke som det er anført i øvelsesbeskrivelsen side 4, hvor det fremgår at:” I den nordlige klitrække på området, vil der kunne forekomme stillinger til køretøjer. Disse stillinger vil blive reableret, således at området ikke vil kunne skelnes i kontur fra omkringliggende terræn.”

Arealerne er beliggende i Natura 2000 område 84: Kallesmærsk Hede, Grærup Langsø, Filsø og Kærgård Klitplantage og har på udpegningsgrundlaget Hedehøg, Tinksmø, Natravn, Rødrygget tornskade, Plettet rørvagtel, Mosehornugle, Hedelærke, Rørdrum, Sangsvane, Grågå, Trane, Pibesvane, Kortnæbbet gås, Rørhøg, Pomeransfugl samt Odder.

I forbindelse med fredningsnævnets sagsbehandling i 2020 vedrørende en tilsvarende militærøvelse fremgik blandt andet:

”...

For fuglearterne hedehøg, tinksmø, natravn, rødrygget tornskade, plettet rørvagtel, trane, rørhøg og pomeransfugl gælder, at yngleperioden er overstået. Samt at de trækker længere sydpå om vinteren, og derfor findes de i mindre antal i området ultimo september, hvor øvelsen foregår.

Mosehornugler, sangsvaner, pibesvaner og kortnæbbede gæs overvintre i Danmark, mens hedelærke, rørdrum og grågæs indimellem også kan overvintre. Levestederne for disse arter påvirkes ikke af øvelsen.

Angående forstyrrelser, så afviger Brave Lion øvelsen i uge 39-40 2020 ikke væsentligt fra øvrige øvelsesaktiviteter, hvad angår forstyrrelsestryk i området.

Ingen af de nævnte fugle yngler eller går i hi i september/oktober, så fuglene har mulighed for at trække til mere rolige omgivelser.

Desuden vurderes det i DMU-rapport nr. 52, side 77 (ref. a.), at det især er rekreative aktiviteter i sommerhalvåret, som kan være en trussel i det konkrete Natura 2000 område.

Der vurderes ikke at være behov for beskyttelsestiltag overfor ynglefugle såsom tinksmed. Dermed vurderes Forsvarets øvelsesaktiviteter ikke at have en negativ effekt på de udpegede fuglearter generelt.

Odder er hovedsagelig aktiv fra skumring til solopgang og kan få unger hele året rundt. DA odde-rens levesteder eller fødegrundlag ikke reduceres som følge af den militære øvelse, vurderes odde-rens gunstige bevaringsprognose ikke at blive påvirket. Den relativt korte forstyrrelsesperiode (5 dage) vurderes ikke at udgøre et problem i forhold til odderens levevilkår i området. Der vil kun blive passage af vandløb få steder, og odderen kan således søge tilflugt i forstyrrelsesfrie zoner.

Angående bilag IV-arter findes følgende i området ifølge DMU-rapport nr. 635 (ref. b):

- odder
- markfirben
- spidssnudet frø
- strandtudse
- brun-, syd- og vandflagermus.

Odder er vurderet ovenfor. De øvrige arter ligger i dvale primo oktober. Både brun-, syd- og vandflagermus kan overvinde i hule træer og bygninger. Det vurderes ikke, at der er risiko for at fælde overvintringstræer med flagermus, idet der udelukkende fældes nåletræer af lav vækst. Flagermus overvintrer typisk i gamle løvtræer med hulheder. Afholdelsen af øvelsen i uge 39-40 vurderes derfor ikke at påvirke raste- og ynglesteder for flagermus eller øvrige bilag IV-arter

... ”.

Fredningsnævnets besigtigelse

Fredningsnævnet har behandlet sagen på et møde med besigtigelse den 26. maj 2021.

I besigtigelsen deltog fredningsnævnet ved formanden, dommer Vagn Kastbjerg, det ministerielt udpegede medlem Flemming Davidsen og det kommunalt udpegede medlem Poul Henrik Hansen.

For Varde Kommune mødte Jens Martin Reincke Vahl og Klaus Friis,

For Forsvaret mødte major Stig G. Larsen, Anna Hansen og Mads Møller,

For Naturstyrelsen Blåvand mødte skovrider Ulrik Lorenzen.

For Friluftsrådet mødte Hanne Voetmann,

Nævnsformanden indledte mødet og gennemgik de tre berørte fredninger.

Majer Stig G. Larsen orienterede om øvelsen i området. Han oplyste, at det er nødvendigt med 3 spor over Filsø Hede. Sporerne er hovedsagelig lavet på steder, hvor der i forvejen har været spor. Han oplyste yderligere, at der ikke vil blive gravet i Filsø Hede, som det fremgår af øvelsesbeskrivelsen. Opkørte spor vil hurtigt blive reableret, og der anvendes kun eksisterende ”pladser” for køretøjerne.

Der vil blive optaget film via drone til brug for Aage V. Jensen Naturfonds vurdering af effekten af øvelsen på arealerne. På samme måde som sidste år vil sporene blive markeret med hvide pæle.

Varde Kommune bemærkede, at tunge hjulkøretøjer udgør en hårdere belastning af arealerne. Det er derfor kommunens forudsætning, at Forsvaret ved regnfuldt vejr indstiller øvelsen af hensyn til §3-arealerne.

Nævnsformanden opfordrede kommunen til at gennemse droneoptagelserne til brug for kommunens tilsynsforpligtelse.

Sagen blev herefter udsat på Varde Kommunes gennemgang af droneoptagelse før, under og efter sidste øvelse blev afholdt i 2019.

Varde Kommune har i mail af 15. juni 2021 anført:

”...

Varde Kommune har den 12. maj 2021 fremsendt nedenstående høringssvar med vedlagte bilag til fredningsnævnet. Vedrørende øvelsens elementer på Filsø Hede fremgår blandt andet følgende, som var kommunens vurdering på baggrund af de oplysninger, som hidtil var modtaget:

”Det bemærkes specielt, at hvad angår øvelsens elementer på Filsø Hede såsom broslagning og kørsel med pansrede mandskabsvogne, infanterikampkøretøjer, kampvogne, logistikkøretøjer og hjulkøretøjer er kommunen enig i at betragte disse som mindre og midlertidige indgreb, der opretholder hedens dynamik og ikke kræver dispensation”.

Ved besigtigelsen med fredningsnævnet blev dele af midtersporet på Filsø Hede besigtiget. Fredningsnævnet gjorde opmærksom på, at Varde Kommune er tilsynsmyndighed for så vidt angår de fredede arealer og nævnets afgørelser. Nævnet anmodede på den baggrund kommunen om at gennemse og vurdere de droneoptagelser, som det blev oplyst, at Forsvaret har optaget af de 3 spor på Filsø Hede før og efter øvelsens afholdelse i 2019. Kommunen har herefter modtaget og gennemset de nævnte droneoptagelser og sammenholdt dem med luftfotos optaget før og efter øvelsen og med de iagttagelser, der blev gjort ved besigtigelsen med fredningsnævnet. Hertil har kommunen følgende bemærkninger:

- Det har været oplyst, at der er tale om genoptagelse af anvendelsen af tidligere spor. Det vil kommunen ikke bestride, men sporene må have været meget tilgroede og overgået til naturtilstand. Det meste af østsporet kan erkendes på luftfotos optaget i 2019 før øvelsens afholdelse. Kun dele af midtersporet kan erkendes, og vestsporet kan slet ikke ses på kommunens luftfotos fra foråret 2019
- Alle 3 spor er stadig meget tydeligt synlige på kommunens luftfotos fra foråret 2021 – altså mere end halvandet år efter afholdelsen af øvelsen i 2019.
- Ved besigtigelsen med fredningsnævnet virkede dele af midtersporet ret opkørt og ”udplane-ret”, og der kunne stadig ses aftryk efter Forsvarets køretøjer.
- Det fremgår af droneoptagelserne, at ujævne dele af sporene inden øvelsens afholdelse blev udjævnet med maskiner for at lette færdslen med Forsvarets køretøjer.

Kommunen må på den baggrund konkludere, at så længe der er tale om afholdelse af årlige øvelser eller øvelser med jævne mellemrum, vil sporene være permanente, og de vil kun ”gå i et” med det omgivende terræn og den omgivende vegetation efter en længere årrække uden afholdelse af tilsvarende øvelser. Der er derfor tale om en i naturbeskyttelseslovens forstand varig tilstandsændring, som

kræver kommunens dispensation fra § 3bestemmelserne i naturbeskyttelsesloven i modsætning til, hvad kommunen hidtil har vurderet. Kommunen finder stadig, at det er en naturmæssig fordel at samle færdslen ad 3 spor frem for at sprede kørslen over større dele af Filsø Hede med mere udbredte skader på terræn og vegetation til følge. Kommunen er derfor sindet at meddele dispensation fra § 3-bestemmelserne i naturbeskyttelsesloven, og Varde Kommune kan stadig anbefale, at fredningsnævnet meddeler dispensation til gennemførelse af øvelsen Brave Lion 2021, såfremt nævnet finder, at en dispensation er fornøden.

I øvelsesbeskrivelserne, som Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelse har fremsendt til fredningsnævnet, er det anført, at den 100 m brede beskyttelseszone omkring fortidsminder vil blive afspærret og friholdt for aktiviteter i forbindelse med øvelsen (se side 10 i øvelsesbeskrivelsen til fredningsnævnet, hvor placeringen af fortidsminderne og beskyttelseszonen også er vist på et luftfotoudsnit). I forbindelse med ovennævnte gennemgang af luftfotos optaget før og efter øvelsen har Varde Kommune konstateret, at dette ikke er overholdt. To af sporene går ind over to fortidsmindebeskyttelseslinjer omkring fortidsminderne med fredningsnumrene 31015 og 31016, og det ene spor krydser selve fortidsmindet (en fredet ringformet dyrefold, fredningsnummer 31015). Se nedenstående luftfotoudsnit, hvor fortidsmindebeskyttelseslinjerne er vist med røde cirkler og selve fortidsmindernes udtrækning er vist med mørke flader. Køresporene fra øvelsen i 2019 ses som lyse linjer.

Etablering af køresporene inden for fortidsmindebeskyttelseslinjen er en overtrædelse af naturbeskyttelseslovens § 18, hvor kommunen har dispensations- og tilsynskompetencen. Der er ikke søgt om

dispensation, og Varde Kommune må derfor forudsætte, at der findes et andet forløb til Brave Lion 2021.

Etablering af et kørespor hen over selve fortidsmindet (fredningsnummer 31015) er en overtrædelse af museumslovens § 29e, hvor Slots- og Kulturstyrelsen har dispensations- og tilsynskompetencen. Det er derfor Slots og Kulturstyrelsen, der skal tage stilling til, om der skal foretages en form for retablering af fortidsmindet. Varde Kommune vil skrive til styrelsen herom ...”.

Fredningsnævnets afgørelse

Fredningsnævnet har noteret sig Varde kommunes bemærkninger om, hvordan kommunen vil varetage sin dispensations- og tilsynskompetence.

Fredningerne af arealer ved Filsø, Løvklit og Kærgård Plantage betyder, at projektet kræver fredningsnævnets dispensation i medfør af naturbeskyttelseslovens § 50, stk. 1, hvorefter fredningsnævnet kan meddele dispensation, hvis det ansøgte ikke strider mod fredningens formål.

Det fremgår endvidere af naturbeskyttelseslovens § 50, stk. 2, at fredningsnævnet kun kan meddele dispensation fra en fredning i eller uden for et internationalt naturbeskyttelsesområde, hvis det ansøgte ikke indebærer en forringelse af naturtyper og levesteder for arter eller betydelig forstyrrelse af arter, som området er udpeget for.

Fredningsnævnet kan endvidere i medfør af § 50, stk. 3 kun meddele dispensation, hvis det ansøgte ikke kan ødelægge yngle- eller rasteområder i det naturlige udbredelsesområde for de dyrearter, der er nævnt i bilag 3 til loven, eller ødelægge de plantearter, der er nævnt i bilag 5 til loven, i alle livsstadier.

Fredningsnævnet lægger efter vurderingerne fra Forsvarets Ejendomsstyrelse og Varde kommune til grund, at en dispensation ikke er i strid med naturbeskyttelseslovens § 50, stk. 2 eller 3.

Som det fremgår af de vilkår, fredningsnævnet stiller for en dispensation, skal der tages vidtgående hensyn til de store biologiske og naturmæssige værdier i de fredede områder. Opfyldes de vilkår og kørsel begrænses til det absolut nødvendige, vurderer nævnet, at det ansøgte ikke strider mod fredningens formål.

På denne baggrund meddeler fredningsnævnet derfor dispensation til det ansøgte på følgende vilkår:

- Alle kørselsspor på de fredede arealer på Filsø Hede, Løvklit og i Kærgård Klitplantage skal afmærkes med hvide pæle.
- Inden og efter øvelsen skal alle fredede og beskyttede områder, der indgår i øvelsen, drone-monitoreres.
- Der må ikke køres i eller omkring vådområderne i klitplantagen og på Filsø Hede.
- Kørsel i Kærgård Klitplantage skal ske i overensstemmelse med de retningslinjer, som Naturstyrelsen Blåvandshuk fastsætter.

- Kørsel på Filsø Hede skal ske ad de tracér og i overensstemmelse med de retningslinjer, som Varde Kommune som tilsynsmyndighed anviser Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelse.
- Der må ikke graves stillinger til køretøjer eller i øvrigt på Filsø Hede.
- Arealerne skal være retableret senest 3 uger efter øvelsens afslutning,
- Der må ikke i forbindelse med retablering i de fredede og beskyttede områder tilføres fremmede næringsrige materialer som stabilt grus eller lign. hentet uden for allerede befæstede kørespor,
- Filsø Hede må ikke tilføres fremmede materialer som sten og grus.
- Hjul kørestøjer må ikke køre uden for eksisterende spor.
- Varde Kommune skal sikre grundlaget for tilsynsforpligtelsen ved gennemsyn af droneoptagelserne før og efter øvelsen.

Hvis vilkårene ikke overholdes, bortfalder dispensationen.

Klagevejledning

Der kan klages over denne afgørelse til Miljø- og Fødevareklagenævnet. Klagefristen udløber 4 uger efter, at afgørelsen er meddelt. Er afgørelsen offentligt bekendtgjort, regnes klagefristen dog altid fra bekendtgørelsen. Klagen skal ifølge naturbeskyttelseslovens § 87 indgives via Miljø- og Fødevareklagenævnets digitale selvbetjening, jf. vejledningen på Miljø- og Fødevareklagenævnets hjemmeside www.naevneneshus.dk. Klagefristen udløber ved midnat på dagen for klagefristens udløb. Hvis klagefristen udløber på en lørdag eller en helligdag, forlænges fristen til den følgende hverdag. Klageberettigede er, jf. naturbeskyttelseslovens § 86:

- Adressaten for afgørelsen,
- ejeren af den ejendom, som afgørelsen vedrører,
- offentlige myndigheder,
- en berørt nationalparkfond,
- lokale foreninger og organisationer, som har en væsentlig interesse i afgørelsen,
- landsdækkende foreninger og organisationer, hvis hovedformål er beskyttelse af natur og miljø, og
- landsdækkende foreninger og organisationer, som efter deres formål varetager væsentlige, rekreative interesser, når afgørelsen berører sådanne interesser.

Det er en betingelse for Miljø- og Fødevareklagenævnets behandling af en klage, at den, der klager, indbetaler et gebyr på 900 kr. for privatpersoner og 1.800 kr. for virksomheder og organisationer (2016-niveau). Klagegebyret reguleres den 1. januar hvert år efter den af Finansministeriet fastsatte sats for det generelle pris- og lønindeks som løbende offentliggjort i forslag til finanslov med virkning for klager, der modtages i Miljø- og Fødevareklagenævnet fra og med den 1. februar 2017. Miljø- og

Fødevareklagenævnet offentliggør størrelsen af klagegebyret på sin hjemmeside www.naevneneshus.dk.

Gebyret opkræves i forbindelse med klagens oprettelse i Miljø- og Fødevareklagenævnets digitale selvbetjening. Klagen behandles først, når gebyret er betalt. Vejledning om gebyrbetalingen kan ligeledes findes på Miljø- og Fødevareklagenævnets hjemmeside www.naevneneshus.dk.

Gebyret tilbagebetales, hvis klagesagen fører til, at den påklagede afgørelse ændres eller ophæves, hvis klageren får helt eller delvis medhold i klagen, eller hvis klagen afvises som følge af overskredet klagefrist, manglende klageberettigelse eller fordi klagen ikke er omfattet af Miljø- og Fødevareklagenævnets kompetence. Det bemærkes, at hvis den eneste ændring af den påklagede afgørelse er forlængelse af en frist for efterkommelse af en afgørelse som følge af den tid, der er medgået til at behandle sagen i Miljø- og Fødevareklagenævnet, så tilbagebetales gebyret dog ikke.

Miljø- og Fødevareklagenævnet kan også beslutte at tilbagebetale klagegebyret, hvis der er indledt forhandlinger med afgørelsens adressat og/eller førsteinstansen om projektilpasninger, og disse forhandlinger fører til, at klager trækker sin klage tilbage, eller hvis klager i øvrigt trækker sin klage tilbage, før Miljø- og Fødevareklagenævnet har truffet afgørelse i sagen. Gebyret tilbagebetales dog ikke, hvis Miljø- og Fødevareklagenævnet vurderer, at der er forhold, der taler imod at tilbagebetale gebyret, f.eks. hvis klagen trækkes tilbage meget sent, herunder efter at klager har haft et afgørelsesudkast i partshøring.

En dispensation må i henhold til naturbeskyttelseslovens § 87, stk. 3, ikke udnyttes, før klagefristen er udløbet, eller behandling af en eventuel klage måtte være afsluttet.

Det følger endvidere af naturbeskyttelseslovens § 50, stk. 1, jf. § 66, stk. 2, at dispensationen bortfalder, hvis den ikke udnyttes inden 3 år efter, at den er meddelt.

Vagn Kjøstbjerg
formand

FREDNINGSNÆVNET FOR SYDJYLLAND, NORDLIG DEL
Kolding Åpark 11, 6000 Kolding - mail: sydjyllandnord@fredningsnaevn.dk

Kolding, den 4. september 2022

Fredningsnævnets sagsnummer FN-SJN-11-2022: Ansøgning fra Forsvarsministeriet, Ejendomsstyrelsen om dispensation til at afvikle en øvelse - Brave Lion 2022 - på de fredede arealer omkring Filsø og Løvklit samt inden for deklaraionsområdet i Kærgård Klitplantage.

Fredningsregisteret reg. nr.:
reg.nr.0818.00 - Filsø Hede,
reg.nr. 05760.00 – Kærgård Klitplantage,
reg.nr. 02280.01 – Løvklit.

Fredningsnævnet har den 22. marts 2022 fra Forsvarsministeriet, Ejendomsstyrelsen modtaget ansøgning om tilladelse til at afholde militærøvelsen "Brave Lion 2022" omkring og på Oksbøl Skyde- og Øvelsesterræn i ugerne 38 og 39 i 2022.

Fredningsnævnet har efter besigtigelse besluttet at meddele dispensation. Afgørelsen fremgår nedenfor i afsnittet om fredningsnævnets afgørelse.

Sagens baggrund

Arealerne ved Filsø, der ejes af Aage Jensens Naturfond, er omfattet af Overfredningsnævnets afgørelse af 20. august 1958, der har til formål at bevare arealerne i deres daværende tilstand, og som har bestemmelser om, at der ikke må foretages afskrælning af lyng eller græstørv eller slåning af lyng, græs m.v. og om, at det kun er ejeren og folk i ejerens tjeneste, der har ret til færdsel – af enhver art - på arealerne, medmindre både ejeren og fredningsnævnet giver tilladelse. Aage Jensen Naturfond har meddelt tilladelse til øvelsen.

Arealerne ved Løvklit, der ejes af Naturstyrelsen, er omfattet af deklaraion af 28. marts 1956, der har til formål at bevare arealerne i deres daværende tilstand og med bestemmelse om, at der ikke må afskrælles lyng eller græstørv.

Arealerne ved Kærgård Klitplantage, der ejes af staten, er omfattet af deklaraion af 6. maj 1974, der har til formål at bevare områderne i deres daværende tilstand.

Af øvelsesbeskrivelsen fremgår blandt andet:

”...

- I skov må gravning ikke finde sted på hede-, eng-, overdrevs-, mose- og sø-arealer ... samt inden for 2 m fra vådområder i skov.

- Gravning i nærhed til våd- og vandområder må ikke påvirke disse hydrologisk (afvanding m.v.)

- Alt gravearbejde skal reetableres minimum til terrænniveau (dvs. hvor det påvirkede område efter reetablering topografisk ikke skiller sig ud fra det omgivende terræn) inden for 6 uger efter gravearbejdet er udført.
- Gravearbejde skal være reetableret senest 3 uger efter udførsel og efterfølgende retningslinjer:
 - Huller fyldes op med det oprindelige materiale til terrænniveau.
 - Tørv lægges tilbage på oprindeligt sted, i det omfang det er muligt, således at mineraljord ligger i bunden af det tidligere hul og tørvlaget/det organiske materiale på toppen.
 - Hvis vejret ikke tillader en fuldstændig reetablering inden for øvelsesperioden eller ugen efter, bliver der lavet aftale med lodsejer omkring tidspunkt for endelig reetablering.

Kørsel på lysåbne arealer vil finde sted efter koordinering med Naturstyrelsen. De tørre, lysåbne arealer vil i visse tilfælde kunne have kørespor efter øvelsen, men da disse vil forekomme i mindre grad, vil det muligvis medvirke til en større mikrovariation i terrænet, skabe bedre forhold for lokal fornyelse og skabe åbne jordflader, nogle steder med blottet mineraljord, til gavn for dyr og planter som fremmes af sådanne forhold (så som markfirben).

Kærgård Klitplantage

Plantagens nordlige kant skal bruges til at øve kamp mellem to bataljoners enheder, hvor den ene bataljon bevæger sig fra Henne Å og er den anden bataljon er placeret langs nordkanten af Kærgård Plantage. Plantagen indeholder aftalte ruter/akser af eksisterende veje, spor og driftstekniske skovspor, hvor bevægelse mellem øvelseterrænet og beredskabslejrområdet nord for plantagen og Oksbøl Skyde- og Øvelseterræn skal foregå i hele øvelsesperioden. Desuden vil gående infanteri kæmpe mod hinanden.

Øvelsesaktiviteten vil primært foregå på arealer ejet af Naturstyrelsen, men der vil også foregå færdsel på areal underlagt deklARATIONEN på Forsvarsministeriets eget terræn.

Der vil som udgangspunkt kun blive kørt på allerede eksisterende spor, veje og driftstekniske skovspor, men der vil i mindre grad, efter koordinering med Naturstyrelsen, kunne forekomme kørsel uden for veje, spor og driftstekniske skovspor.

Anvendte arealer vil blive reetableret til tidligere tilstand efter brug. Den eksisterende cykelsti igennem plantagen vil, efter koordinering med Naturstyrelsen, på udvalgte steder blive krydset.

I forbindelse med veje, spor og driftstekniske skovspor der benyttes til kørsel, kan der enten blive gravet liggende skyttestillinger til 2 mand (maks. 2 m² og 30 cm dybe) eller disse kan blive opbygget ved anvendelse af naturligt forekommende materiale eller terræn til sløring.

Sandsynligheden for at stillinger vil blive gravet er lille, grundet den begrænsede tid der er på øvelsen. I tilknytning til de lysåbne arealer, vil stillinger kun blive gravet i skovkanten. Der vil maksimalt blive etableret 50 stk. af sådanne stillinger langs med veje, spor og driftstekniske skovspor igennem plantagen. Den nøjagtige placering af stillinger i lysåbne arealer koordineres før øvelsen med Naturstyrelsen. Afgørende herfor er, om den taktiske vurdering tilsiger, at det er bedst at grave en stilling eller skabe den på anden vis.

Løvklit

Under øvelsesaktiviteten vil der kun forekomme kørsel indenfor Løvklitområdet, via én allerede tidligere anvendt og afmærket rute, jf. figur 2 og der vil ikke blive kørt udenfor det afmærkede forløb. Effekten af denne aktivitet vurderes at være ubetydelig. Igennem Løvklit fredningen vil der igen, kun blive benyttet én allerede tidligere anvendt og afmærket rute, jf. figur 2. og der vil ikke blive kørt udenfor det afmærkede forløb.

Figur 2. Ved passagen af Løvklitfredningen anvendes samme afmærkede spor, som ved tidligere Brave Lion øvelser i området.

Filsø Hede

I området syd for Henne Å og nord for Kærgård Plantage vil der blive kørt med følgende køretøjer: pansrede mandskabsvogne, infanterikampkøretøjer, kampvogne og hjulkøretøjer af 3 gamle spor/akser over heden. I den nordlige klitrække på området, vil der kunne forekomme stillinger til køretøjer. Disse stillinger vil blive retableret, således at området ikke vil kunne skelnes i kontur fra omkringliggende terræn.

...

Retableringen vil ske inden for øvelsesperioden, medmindre vejret forhindrer dette, i hvilket tilfælde retableringen senest vil ske 3 uger efter endt øvelse og efter aftale med lodsejer.

Efter retableringen vil området blive overladt til naturlig succession.

...

Vådområder vil blive friholdt for kørsel for at undgå fastkørsel og på den måde skånes de mere sårbare naturtyper for aktiviteten.

Op til 60 køretøjer vil køre i området i løbet af 3 dage af øvelsesperioden.

Et specialkøretøj vil udlægge en bro over Henne Å, eller man vil bygge en militær bro på stedet og køreplader vil blive lagt op til broen.

Broen vil have støtte på fast grund i afstand fra vandløbsbrinken og medfører ikke terrænpåvirkning. Der vil ske en sikring mod erosion mod åen, da broens længde beskytter brinkerne fra trykket af de køretøjer der kører over broen.

...”

Varde Kommune har i mail af 8. juni 2022 blandt andet anført:

”...

... mail af 22. februar 2022 til Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelse. Her har Varde Kommune – på en række forudsætninger – meddelt, at afholdelse af øvelsen Brave Lion 2022 ikke kræver kommunens dispensation efter naturbeskyttelsesloven. Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelse har i mail af 7. juli 2022 til Varde Kommune bekræftet, at de af kommunen nævnte forudsætninger vil blive overholdt.

Det eneste element af Brave Lion-øvelsen, som Varde Kommune i 2021 fandt var dispensationskrævende, var de tre spor hen over Filsø Hede. Kommunens dispensation af 8. juli 2021 med kortbilag er vedhæftet ovennævnte mail. Dispensation til disse spor er ikke gjort tidsbegrænset. Der gælder de generelle regler om, at dispensationen bortfalder, hvis den ikke er udnyttet inden 3 år eller i 3 på hinanden følgende år.

Kommunens dispensation indeholder en angivelse af en delstrækning af sporet fra Brave Lion 2019, der ikke må benyttes igen, da sporet går tværs igennem et fredet fortidsminde (en fredet ringformet dyrefold, fredningsnummer 31015), og der gives i stedet dispensation til et nyt sporforløb på denne strækning – det grønne sporforløb på nedenstående luftfotoudsnit.

Figur 4 i øvelsesbeskrivelsen til fredningsnævnet viser imidlertid stadig det oprindelige sporforløb fra 2019, og droneoptagelser optaget af Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelse før og efter øvelsen i 2021 samt luftfotos optaget foråret 2022 viser, at det også er dette spor, der er blevet benyttet under øvelsen i 2021. Kommunen har ved tilsyn d.d. konstateret, at dette er korrekt, og at den fredede ringfolds sider er krydset og gennemgravet ned til terræn to steder.

Dette er en alvorlig uoverensstemmelse, som kommunen er uforstående over for. Hvis fredningsnævnet meddeler dispensation til afholdelse af øvelsen i 2022, bør der stilles vilkår, som sikrer, at der ikke sker en gentagelse. Fredningsnævnet kan for eksempel kræve, at det ulovlige spor skal afspærres, og det tilladte nye spor skal afmærkes tydeligt, og at afspærringen og afmærkningen skal godkendes af kommunen, inden øvelsen kan finde sted.

I Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelses øvelsesbeskrivelse fremgår denne forkerte oplysning igen: *”I den nordlige klitrække på området, vil der kunne forekomme stillinger til køretøjer. Disse stillinger vil blive retableret, således at området ikke vil kunne skelnes i kontur fra omkringliggende terræn”*. Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelse har både i forbindelse med forberedelsen af øvelsen i 2019 og øvelsen i 2021 bekræftet over for fredningsnævnet og kommunen, at der ikke vil blive etableret gravede stillinger på Filsø Hede. Varde Kommune skal med kopi af denne mail opfordre Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelse til snarest at få rettet denne fejl og fejlen vedrørende sporforløbet i øvelsesbeskrivelsen.

Som det fremgår, har Varde Kommune gennemgået droneoptagelser optaget af Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelse før og efter øvelsen i 2021 og sammenholdt dem med luftfotos optaget foråret 2021 og foråret 2022. Udover ovennævnte uoverensstemmelse har kommunen ved denne gennemgang ikke bemærket varige spor eller lignende uden for de tre sporakser, som der er meddelt dispensation til ...”

Miljøstyrelsen har i mail af 2. maj 2022 ingen supplerende bemærkninger til ansøgningen.

Varde Kommune har den 8. juli 2021 meddelt følgende dispensation efter naturbeskyttelseslovens § 3 til etablering af kørespor i forbindelse med afholdelse af militærøvelsen Brave Lion 2021:

”...

De tre spor forløber i hede og mose, der er omfattet af § 3-bestemmelserne i naturbeskyttelsesloven, og i alt ca. 332 m af det ansøgte sporforløb er beliggende inden for fortidsmindebeskyttelseslinjen, jævnfør naturbeskyttelseslovens § 18. Varde Kommune vurderer, at anvendelsen af sporene er en tilstandsændring, der kræver kommunens dispensation.

...

Varde Kommune giver hermed dispensation efter naturbeskyttelsesloven til anvendelsen af de tre spor.

Dispensationen er givet på følgende vilkår:

1. De tre spor skal inden øvelsen afmærkes med hvide pæle, ligesom det ved afmærkning skal sikres, at der ikke sker færdsel på de beskyttede fortidsminder og de beskyttede jorddiger eller inden for de dele af fortidsmindebeskyttelseslinjen, der ikke er omfattet af denne dispensation.
2. Inden og efter øvelsen skal de tre spor dronemoniteres, og droneoptagelserne skal fremlægges for Varde Kommune senest 3 måneder efter øvelsens afholdelse.
3. I forbindelse med anvendelsen af sporene må der ikke tilføres fremmede materialer som sten, jord og grus til sporene.
4. Hjul køretøjer må ikke køre uden for de tre spor. Øvrig kørsel uden for de tre spor må ikke efterlade varige terrænændringer eller andre varige tilstandsændringer.
5. Sporet fra øvelsen i 2019 markeret med lilla på luftfotoudsnittet... må ikke anvendes. Det skal reetableres ved, at det efterlades uforstyrret til naturlig tilgroning. Slot- og Kulturstyrelsen afgør dog, hvordan der skal reetableres på den del af sporet, der forløber på selve fortidsmindet og i en 2 m bred zone omkring dette.

Disse vilkår er stillet for at sikre de biologiske, kulturhistoriske og landskabelige værdier i området ...”

Varde kommune har følgende vurdering i relation til Natura 2000:

”...

Langt størstedelen af de tre spor forløber i § 3-beskyttet hede, og en mindre del krydser arealer, der er registreret som § 3-beskyttet mose. Filsø Hede indgår i Natura 2000 område nr. 84, Kallesmærsk Hede, Grærup Langsø, Fiil Sø og Kærgård Klitplantage, og de berørte hedearealer er kortlagt som den prioriterede habitatnaturtype 2140 Klithede, mens mosearealerne er kortlagt som habitatnaturtypen 2190, Klitlavning.

Varde Kommune vurderer, at anvendelsen af de tre spor ikke vil medføre en væsentlig påvirkning af de nævnte habitatnaturtyper fra udpegningsgrundlaget. For størstedelen af de tre spors vedkommende er der ifølge den oplyste tale om genåbning af spor, der har været anvendt af tidligere ejere af Filsøejendommen. De berørte klithedearealer udgør kun en meget lille andel af det samlede klithedeareal i Natura 2000 område nr. 84, og anvendelsen af vejsporene i klitheden vil i en vis grad medvirke til at opretholde klithedens naturlige dynamik. De berørte arealer med § 3-registreret mose og habitatnaturtypen klitlavning er langs det østlige spor. Dette er klart det tydeligste af de gamle spor på Filsø. På de fugtigste arealer er der en egentlig (primitiv) vejkasse, og der er faktisk tale om en gammel vej. Det fremgår af de høje målebordsblade fra 1800-tallet, at den nuværende Porsmosevej tidligere har forløbet her, så selvom der er tale om klitlavning, vurderes påvirkningen at være begrænset.

Hertil kommer, at kommunen finder, at det er en naturmæssig fordel at samle færdslen ad tre spor frem for at sprede kørslen over større dele af Filsø Hede. Sporene er placeret således, at de følger det mest jævne terræn, og kørsel på tværs af klitter undgås.

I udpegningsgrundlaget for Natura 2000 område nr. 84 indgår desuden en række ynglefugle samt en række trækkende andefugle og pomeransfugl. Øvelsen foregår i uge 38 og 39, hvor yngleperioden

for længst er overstået, og det vurderes, at øvelsen ikke vil kunne påvirke ynglefuglearterne. Hvad angår trækfugle, så er de berørte arealer på Filsø Hede ikke relevante for pomeransfugl og andefuglearterne fra udpegningsgrundlaget.

Ud fra en samlet vurdering findes det derfor, at anvendelsen af de tre spor ikke vil påvirke Natura 2000-områdets udpegningsgrundlag eller muligheden for at opfylde områdets bevaringsmålsætning væsentligt
...”

Fredningsnævnets besigtigelse

Fredningsnævnet har foretaget besigtigelse den 22. juni 2022.

I besigtigelsen deltog fredningsnævnet ved formanden, dommer Vagn Kastbjerg, det ministerielt udpegede medlem Flemming Davidsen og det kommunalt udpegede medlem Gunner Poulsen.

For Varde Kommune mødte Jens Martin Reincke Vahl,

For Forsvaret mødte major Stig G. Larsen, Anna Hansen, Dan Søgaard, Sheena Larsen, samt Josephine Wengberg.

For Naturstyrelsen Blåvand mødte skovrider Ulrik Lorenzen

For Danmarks Naturfredningsforening mødte Merete Vigen Hansen.

Nævnens formanden indledte mødet og gennemgik de tre berørte fredninger.

Stig G. Larsen orienterede om øvelsen i området. Der vil fortsat være brug for 3 spor over Filsø Hede. Der ikke vil blive gravet i Filsø Hede, som det fremgår af øvelsesbeskrivelsen. I overensstemmelse hermed vil øvelsesbeskrivelsen blive revideret. De vilkår, som fredningsnævnet stillede i 2021 og Varde kommunes vilkår vil blive fulgt.

Jens Martin Reincke Vahl bemærkede, at kommunen er positiv over for gentagelse af øvelsen og henviste i det hele til det, kommunen tidligere har anført i blandt andet mail af 8. juni 2022 og § 3 tilladelsen. Han opfordrede til en præcisering i øvelsesbeskrivelsen, idet der blandt andet er uklare oplysninger vedrørende broslagning.

Merete Vigen Hansen bemærkede, at Danmarks Naturfredningsforening kan støtte det ansøgte. Men bemærkningerne i øvelsesbeskrivelsen om, at kørsel på sporene fremmer den naturlige dynamik på heden er efter Danmarks Naturfredningsforenings opfattelse ikke korrekt. Kampvognene er et nødvendigt onde. Tilsynet med fredningen bør være restriktivt.

Det var enighed om, at vilkårene fra dispensationen fra 2021 bør gentages ved en dispensation, og der bør stilles vilkår omkring arealerne ved det fredede fortidsminde, som kommune har foreslået.

Anna Hansen oplyste supplerende, at man under sidste øvelse af tidsmæssige grunde valgte et alternativt sporforløb omkring fortidsmindet og med udlægning af køreplader.

Revideret øvelsesbeskrivelse

Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelse har den 9. august 2022 sendt følgende:

”...

På mødet ved Filsø Hede d. 22/6-22. Udtrykte fredningsnævn og kommune ønske om, at øvelsesbeskrivelsen fra Forsvarsministeriet Ejendomsstyrelsen, blev gjort mere tydelig med henblik på

A: Der vil ikke blive gravet til vognstillinger eller kampstillinger på Filsø Hede.

B: Kortmaterialet skal kun vise broslagningssted øst og de ansøgte/anvendte spor hertil.

C. Forsvaret vil udelukkende benytte det i 2021 godkendte ”omkørselsspor” omkring kvægfolden og det gl. spor afblændes.

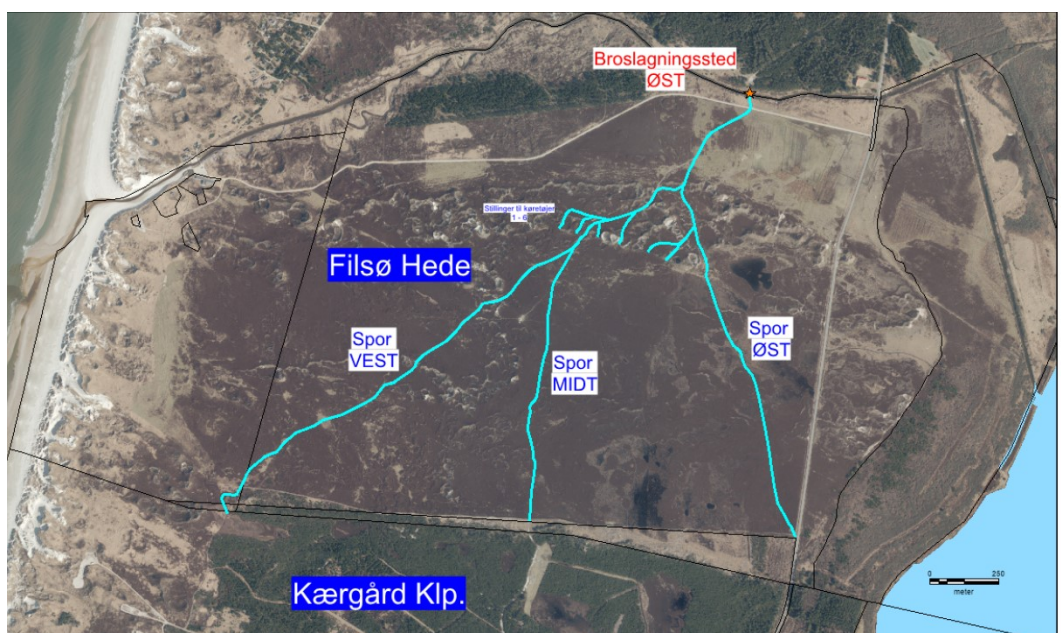
Forsvarsministeriet Ejendomsstyrelsen har taget dette til efterretning, og vil gøre det tydeligere i fremtidige ansøgninger.

Vi vil gerne bekræfte, at der ikke vil blive gravet stillinger på Filsø Hede, samt at der kun anvendes det ene af broslagningsstederne (broslagningssted Øst, se kortbilag).

Brigaden har meddelt ønske om at lave broslagningsstedet allerede i uge 36, og tage det ned igen umiddelbart efter anvendelse. Det betyder at broslagningsstedet kommer til at stå i maks. 3 uger. Behovet af at bygge det så tidligt skyldes at vi grundet udsendelse af operativt personale østpå, ikke har ingeniører til rådighed under øvelsen da disse er i udlandet.

...”

Den reviderede øvelsesbeskrivelse er vedlagt følgende kort:

Fredningsnævnets afgørelse

Fredningerne af arealer ved Filsø, Løvklit og Kærgård Plantage betyder, at det ansøgte projekt kræver fredningsnævnets dispensation i medfør af naturbeskyttelseslovens § 50, stk. 1, hvorefter fredningsnævnet kan meddele dispensation, hvis det ansøgte ikke vil stride mod fredningens formål.

Det fremgår endvidere af naturbeskyttelseslovens § 50, stk. 2, at fredningsnævnet kun kan meddele dispensation fra en fredning i eller uden for et internationalt naturbeskyttelsesområde, hvis det ansøgte ikke indebærer en forringelse af naturtyper og levesteder for arter eller betydelig forstyrrelse af arter, som området er udpeget for.

Fredningsnævnet kan endvidere i medfør af § 50, stk. 3 kun meddele dispensation, hvis det ansøgte ikke kan beskadige eller ødelægge yngle- eller rasteområder i det naturlige udbredelsesområde for de dyrearter, der er nævnt i bilag 3 til loven, eller ødelægge de plantearter, der er nævnt i bilag 5 til loven, i alle livsstadier.

Fredningsnævnet vurderer efter sagens oplysninger, at en dispensation ikke vil være i strid med naturbeskyttelseslovens § 50, stk. 2 eller 3.

Som det fremgår af de vilkår, fredningsnævnet stiller for en dispensation, skal der tages vidtgående hensyn til de store landskabsmæssige, biologiske og naturmæssige værdier i de fredede områder. Såfremt de vilkår opfyldes og kørsel begrænses til det absolut nødvendige, vurderer nævnet – også i betragtning af de bagvedliggende samfundsmæssige hensyn - at det ansøgte ikke vil stride mod fredningens formål.

På denne baggrund meddeler fredningsnævnet derfor dispensation til det ansøgte på følgende vilkår:

- Alle kørselsspor på de fredede arealer på Filsø Hede, Løvklit og i Kærgård Klitplantage skal afmærkes med hvide pæle. Afmærkningen skal godkendes af Varde kommune inden øvelsen går i gang.
- Inden og efter øvelsen skal alle fredede og beskyttede områder, der indgår i øvelsen, drone-moniteres.
- Der må ikke køres i eller omkring vådområderne i klitplantagen og på Filsø Hede.
- Kørsel i Kærgård Klitplantage skal ske i overensstemmelse med de retningslinjer, som Naturstyrelsen Blåvandshuk fastsætter.
- Kørsel ved det fredede fortidsminde (fredningsnummer 31015) må kun foretages af det nye sporforløb på denne strækning – markeret som det grønne sporforløb på Varde kommunes luftfotoudsnit.
- det spor ved fortidsmindet, der i strid med fredningsnævnets dispensation af 2. juni 2021 blev anvendt, skal afspærres, og det tilladte nye spor skal afmærkes tydeligt. Afspærringen og afmærkningen skal godkendes af kommunen, inden øvelsen kan finde sted.

- Kørsel på Filsø Hede skal ske ad de spor, der er vist på kortbilaget af 9. august 2022, og i overensstemmelse med de retningslinjer, som Varde Kommune som tilsynsmyndighed anviser Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelse.
- Der må kun anvendes broslagningssted Øst, som vist på kortbilaget af 9. august 2022 og kortet til øvelsen må kun vise dette sted og de ansøgte/anvendte spor hertil.
- Der må ikke graves stillinger til vognstillinger eller kampstillinger eller i øvrigt på Filsø Hede.
- Arealerne skal være retableret senest 3 uger efter øvelsens afslutning,
- Der må ikke i forbindelse med retablering i de fredede og beskyttede områder tilføres fremmede næringsrige materialer som stabilt grus eller lign. hentet uden for allerede befæstede kørespor,
- Filsø Hede må ikke tilføres fremmede materialer som sten og grus.
- Hjul kørestøjer må ikke køre uden for eksisterende spor.
- Forsvaret har ret til færdsel på de fredede arealer på Filsø Hede i 3 uger før og 3 uger efter øvelsen.
- Varde Kommune skal sikre grundlaget for tilsynsforpligtelsen ved gennemsyn af droneoptagelserne før og efter øvelsen.

Hvis vilkårene ikke overholdes, bortfalder dispensationen.

Klagevejledning

Der kan klages over denne afgørelse til Miljø- og Fødevareklagenævnet. Klagefristen udløber 4 uger efter, at afgørelsen er meddelt. Er afgørelsen offentligt bekendtgjort, regnes klagefristen dog altid fra bekendtgørelsen. Klagen skal ifølge naturbeskyttelseslovens § 87 indgives via Miljø- og Fødevareklagenævnets digitale selvbetjening, jf. vejledningen på Miljø- og Fødevareklagenævnets hjemmeside www.naevneneshus.dk. Klagefristen udløber ved midnat på dagen for klagefristens udløb. Hvis klagefristen udløber på en lørdag eller en helligdag, forlænges fristen til den følgende hverdag.

Klageberettigede er, jf. naturbeskyttelseslovens § 86:

- Adressaten for afgørelsen,
- ejeren af den ejendom, som afgørelsen vedrører,
- offentlige myndigheder,
- en berørt nationalparkfond,
- lokale foreninger og organisationer, som har en væsentlig interesse i afgørelsen,
- landsdækkende foreninger og organisationer, hvis hovedformål er beskyttelse af natur og miljø, og
- landsdækkende foreninger og organisationer, som efter deres formål varetager væsentlige, rekreative interesser, når afgørelsen berører sådanne interesser.

Det er en betingelse for Miljø- og Fødevarerklagenævnets behandling af en klage, at den, der klager, indbetaler et gebyr på 900 kr. for privatpersoner og 1.800 kr. for virksomheder og organisationer (2016-niveau). Klagegebyret reguleres den 1. januar hvert år efter den af Finansministeriet fastsatte sats for det generelle pris- og lønindeks som løbende offentliggjort i forslag til finanslov med virkning for klager, der modtages i Miljø- og Fødevarerklagenævnet fra og med den 1. februar 2017. Miljø- og Fødevarerklagenævnet offentliggør størrelsen af klagegebyret på sin hjemmeside www.naevne-nes-hus.dk.

Gebyret opkræves i forbindelse med klagens oprettelse i Miljø- og Fødevarerklagenævnets digitale selvbetjening. Klagen behandles først, når gebyret er betalt. Vejledning om gebyrbetalingen kan ligeledes findes på Miljø- og Fødevarerklagenævnets hjemmeside www.naevneneshus.dk.

Gebyret tilbagebetales, hvis klagesagen fører til, at den påklagede afgørelse ændres eller ophæves, hvis klageren får helt eller delvis medhold i klagen, eller hvis klagen afvises som følge af overskredet klagefrist, manglende klageberettigelse eller fordi klagen ikke er omfattet af Miljø- og Fødevarerklagenævnets kompetence. Det bemærkes, at hvis den eneste ændring af den påklagede afgørelse er forlængelse af en frist for efterkommelse af en afgørelse som følge af den tid, der er medgået til at behandle sagen i Miljø- og Fødevarerklagenævnet, så tilbagebetales gebyret dog ikke.

Miljø- og Fødevarerklagenævnet kan også beslutte at tilbagebetale klagegebyret, hvis der er indledt forhandlinger med afgørelsens adressat og/eller førsteinstansen om projektilpasninger, og disse forhandlinger fører til, at klager trækker sin klage tilbage, eller hvis klager i øvrigt trækker sin klage tilbage, før Miljø- og Fødevarerklagenævnet har truffet afgørelse i sagen. Gebyret tilbagebetales dog ikke, hvis Miljø- og Fødevarerklagenævnet vurderer, at der er forhold, der taler imod at tilbagebetale gebyret, f.eks. hvis klagen trækkes tilbage meget sent, herunder efter at klager har haft et afgørelsesudkast i partshøring.

En dispensation må i henhold til naturbeskyttelseslovens § 87, stk. 3, ikke udnyttes, før klagefristen er udløbet, eller behandling af en eventuel klage måtte være afsluttet.

Det følger endvidere af naturbeskyttelseslovens § 50, stk. 1, jf. § 66, stk. 2, at dispensationen bortfalder, hvis den ikke udnyttes inden 3 år efter, at den er meddelt.

Vagn Kastbjerg
formand

FREDNINGSNÆVNET FOR SYDJYLLAND, NORDLIG DEL
Kolding Åpark 11, 6000 Kolding - mail: sydjyllandnord@fredningsnaevn.dk

Kolding, den 9. juli 2023

Fredningsnævnets sagsnummer FN-SJN-9-2023: Ansøgning fra Forsvarsministeriet, Ejendomsstyrelsen om dispensation til at afvikle en militærøvelse - Brave Lion 2023 - på de fredede arealer omkring Filsø og Løvklit samt inden for deklaraationsområdet i Kærgård Klitplantage.

Fredningsregisteret:
reg.nr.0818.00 - Filsø Hede,
reg.nr. 05760.00 – Kærgård Klitplantage,
reg.nr. 02280.01 – Løvklit.

Fredningsnævnet har den 24. marts 2023 fra Forsvarsministeriet, Ejendomsstyrelsen modtaget ansøgning om tilladelse til at til at afvikle en militærøvelse - Brave Lion 2023 - på de fredede arealer omkring Filsø og Løvklit samt inden for deklaraationsområdet i Kærgård Klitplantage i ugerne 38 og 39 i 2023.

Fredningsnævnet har efter besigtigelse besluttet at meddele dispensation på nærmere vilkår.

Afgørelsen fremgår nedenfor i afsnittet om fredningsnævnets afgørelse.

Fredningerne

Arealerne ved Filsø, der ejes af Aage Jensens Naturfond, er omfattet af Overfredningsnævnets afgørelse af 20. august 1958, der har til formål at bevare arealerne i deres daværende tilstand, og som har bestemmelser om, at der ikke må foretages afskrælning af lyng eller græstørv eller slåning af lyng, græs m.v. Aage Jensen Naturfond har meddelt tilladelse til øvelsen.

Arealerne ved Løvklit, der ejes af Naturstyrelsen, er omfattet af deklaraation af 28. marts 1956, der har til formål at bevare arealerne i deres daværende tilstand og med bestemmelse om, at der ikke må afskrælles lyng eller græstørv.

Arealerne ved Kærgård Klitplantage, der ejes af staten, er omfattet af deklaraation af 6. maj 1974, der har til formål at bevare områderne i deres daværende tilstand.

Fredningsnævnets besigtigelse

Fredningsnævnet har foretaget besigtigelse den 19. juni 2023.

I besigtigelsen deltog fredningsnævnet ved formanden, dommer Vagn Kastbjerg, det ministerudpegede medlem Flemming Davidsen og suppleanten for det kommunalt udpegede medlem Rasmus Sømod,

For Varde Kommune mødte Jens Martin Reincke Vahl,

For Forsvaret mødte Anna Hansen, major Stig G. Larsen og Thomas Sørensen.
For Naturstyrelsen Blåvand mødte Stig Beyer,
For Danmarks Naturfredningsforening mødte Merete Vigen Hansen.

Nævnsformanden indledte mødet og gennemgik de tre berørte fredninger.

Stig G. Larsen orienterede om øvelsen, der er helt som øvelsen i 2022. Der ikke vil blive gravet i Filsø Hede. De vilkår, som fredningsnævnet og Varde kommune tidligere har stillet vil blive fulgt også for øvelsen i 2023.

Jens Martin Reincke Vahl bemærkede, at kommunen er positiv over for en gentagelse af øvelsen og henviste i det hele til det, kommunen tidligere har anført i blandt andet mail af 2. maj 2023 og § 3 tilladelsen af 8. juli 2021. Han opfordrede til en præcisering i øvelsesbeskrivelsen, så det tydeligt fremgår, at der ikke må graves i Filsø området.

Merete Vigen Hansen bemærkede, at Danmarks Naturfredningsforening kan støtte det ansøgte. Men bemærkningerne i øvelsesbeskrivelsen om, at kørsel på sporene fremmer den naturlige dynamik på heden er efter Danmarks Naturfredningsforenings opfattelse fortsat ikke korrekt. Afgørende er formålet med fredningerne - at sikre de biologiske og landskabelige værdier i området. Kampvognene er et nødvendigt onde. Tilsynet med fredningen bør derfor være restriktivt.

Efter votering oplyste nævnsformanden, at fredningsnævnet vil give dispensation til det ansøgte på samme vilkår som i 2022 og på vilkår om, at øvelsesbeskrivelsen revideres, så det tydeliggøres, at der ikke må graves på arealerne omfattet af Filsø fredningen.

Øvelsesbeskrivelsen

Fredningsnævnet har modtaget en revideret øvelsesbeskrivelse af 27. juni 2023.

Varde kommune har den 28. juni 2023 meddelt, at kommunen ikke har bemærkninger til den reviderede øvelsesbeskrivelse.

Det fremgår blandt andet af øvelsesbeskrivelsen af 27. juni 2023:

Følgende interne instrukser anvendes ved aktivitet i forbindelse med øvelsen:

- I skov må gravning ikke finde sted på hede-, eng-, overdrevs-, mose- og sø-arealer, jf. bilag 3, samt inden for 2 m fra vådområder i skov.
- Gravning i nærhed til våd- og vandområder må ikke påvirke disse hydrologisk (afvanding m.v.)
- Alt gravearbejde skal reetableres minimum til terrænniveau (dvs. hvor det påvirkede område efter reetablering topografisk ikke skiller sig ud fra det omgivende terræn) inden for 6 uger efter gravearbejdet er udført.
- Gravearbejde skal være reetableret senest 3 uger efter udførelse og efterfølgende retningslinjer:
 - o Huller fyldes op med det oprindelige materiale til terrænniveau.
 - o Tørv lægges tilbage på oprindeligt sted, i det omfang det er muligt, således at mineraljord ligger i bunden af det tidligere hul og tørvelaget/det organiske materiale på toppen.
 - o Hvis vejret ikke tillader en fuldstændig reetablering inden for øvelsesperioden eller ugen efter, bliver der lavet aftale med lodsejer omkring tidspunkt for endelig reetablering.

Kørsel på lysåbne arealer vil finde sted efter koordinering med Naturstyrelsen. De tørre, lysåbne arealer vil i visse tilfælde kunne have kørespor efter øvelsen, men da disse vil forekomme i mindre grad, vil det muligvis medvirke til en større mikrovariation i terrænet, skabe bedre forhold for lokal foryngelse og skabe åbne jordflader, nogle steder med blottet mineraljord, til gavn for dyr og planter som fremmes af sådanne forhold (så som markfirben).

Kærgård Plantage

Plantagens nordlige kant skal bruges til at øve kamp mellem to bataljoners ¹enheder, hvor den ene bataljon bevæger sig fra Henne Å og den anden bataljon er placeret langs nordkanten af Kærgård Plantage. Plantagen indeholder aftalte ruter/akser af eksisterende veje, spor og driftstekniske skovspor, hvor bevægelse mellem øvelsesterrænet og beredskabslejrområdet² nord for plantagen og Oksbøl Skyde- og Øvelsesterræn skal foregå i hele øvelsesperioden. Desuden vil gående infanteri kæmpe mod hinanden.

Øvelsesaktiviteten vil primært foregå på arealer ejet af Naturstyrelsen, men der vil også foregå færdsel på areal underlagt deklARATIONEN på Forsvarsministeriets eget terræn.

Der vil som udgangspunkt kun blive kørt på allerede eksisterende spor, veje og driftstekniske skovspor, men der vil i mindre grad, efter koordinering med Naturstyrelsen, kunne forekomme kørsel uden for veje, spor og driftstekniske skovspor.

Anvendte arealer vil blive reetableret til tidligere tilstand efter brug. Den eksisterende cykelsti igennem plantagen vil, efter koordinering med Naturstyrelsen, på udvalgte steder blive krydset.

¹ En bataljon består af 450-1000 mand.

² Område hvor enheder hviler, planlægger og klargør næste opgave. Der kan graves mindre huller i jorden til gasblus, og kørtøj kan parkere mellem træer.

Figur 1. Infanterikøretøj, IKK krydser cykelstien igennem Kærgård Klitplantage.

I forbindelse med veje, spor og driftstekniske skovspor der benyttes til kørsel, kan der enten blive gravet liggende skyttestillinger til 2 mand (maks. 2 m² og 30 cm dybe) eller disse kan blive opbygget ved anvendelse af naturligt forekommende materiale eller terræn til sløring (figur 2). Sandsynligheden for at stillinger vil blive gravet er lille, grundet den begrænsede tid der er på øvelsen. I tilknytning til de lysåbne arealer, vil stillinger kun blive gravet i skovkanten. Der vil maksimalt blive etableret 50 stk. af sådanne stillinger langs med veje, spor og driftstekniske skovspor igennem plantagen. Den nøjagtige placering af stillinger i lysåbne arealer koordineres før øvelsen med Naturstyrelsen. Afgørende herfor er, om den taktiske vurdering tilsiger, at det er bedst at grave en stilling eller skabe den på anden vis.

Figur 2. En liggende kampstilling til to skytter. Stillingen laves ud fra taktisk vurdering af tilgængeligt materiale og tid. Hvis terrænet (lavninger, krat, høje, etc.) i sig selv skaber dækning for soldaten, anvender soldaten disse.

Løvklit

Løvklit ejes af Naturstyrelsen. Løvklit er omfattet af en tinglyst deklARATION med restriktioner, som inkluderer afskrælning af lyng eller græstørv.

Under øvelsesaktiviteten vil der kun forekomme kørsel inden for Løvklitområdet, via én allerede tidligere anvendt og afmærket rute, jf. figur 3 og der vil ikke blive kørt uden for det afmærkede forløb.

Effekten af denne aktivitet vurderes at være ubetydelig.

Figur 3. Ved passagen af Løvklitfredningen anvendes samme afmærkede spor, som ved tidligere Brave Lion øvelser i området.

Filsø

Det benyttede areal ved Filsø, ejes af Aage V. Jensen Naturfond, og der er givet skriftligt tilsagn fra lodsejeren, Aage V. Jensen Naturfond igennem Skovrider Jacob Palsgaard Andersen om brug af terrænet, jf. bilag 2.

I området syd for Henne Å og nord for Kærgård Plantage vil der blive kørt med følgende ex. køretøjer: Pansrede mandskabsvogne, infanterikampkøretøjer, kampvogne (figur 6) og hjulkøretøjer af 3 gamle og tidligere anvendte spor/akser over heden, se figur 4 & 7.

Figur 4. Eksempel på tidligere anvendt spor over Filsø Hede.

I den nordlige klitrække på området, vil der kunne forekomme banketter til køretøjer, kaldet køretøjsbanketter, som er et udpeget område, hvor et køretøj gør holdt/går i kropsskjult stilling og kan observere/løse sin opgave ved at kigge over banketten, se figur 5.

Billede 1. Set fra køretøjsbanketten og op mod Midtersporet.
Sporet er afsat med pæle

Billede 2. Kørsel fra Midtersporet og ned mod køretøjsbanketten.
Sporet er afsat med pæle.

Billede 3. Køretøj i køretøjsbanketten.
Ingen gravning og der køres kun frem til pælene.

Billede 4. Køretøj i stilling i køretøjsbanketten.

Figur 5. Billeder af køretøjer holdende bag klitkant, kaldet køretøjsbanket.

Der vil ikke blive gravet i forbindelse med banketterne, men såfremt til-/frakørslen giver anledning til det, vil der blive fortaget reetablering, således at området ikke vil kunne skelnes i kontur fra omkringliggende terræn. Denne form for punktvis opbrud i vegetationen vil kunne

bidrage med en større dynamik i plantesamfundet på hedearealet og derved bidrage til naturtypens opretholdelse og forbedring i tilstanden på længere sigt.

Retableringen vil ske inden for øvelsesperioden, medmindre vejret forhindrer dette, i hvilket tilfælde retableringen senest vil ske 3 uger efter endt øvelse og efter aftale med lodsejer.

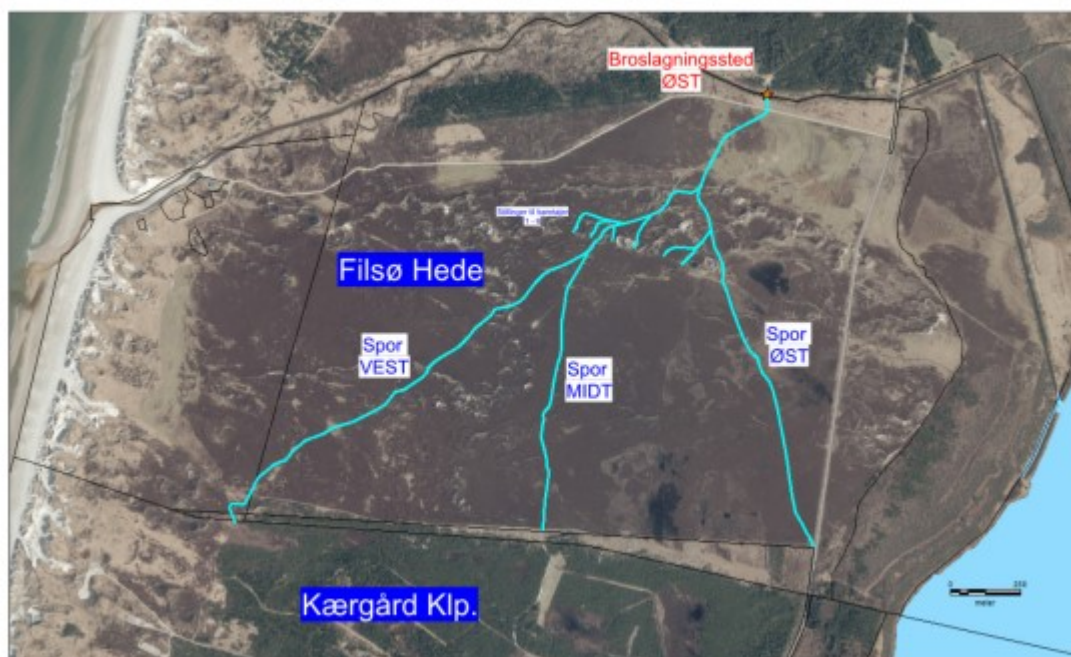
Efter retableringen vil området blive overladt til naturlig succession. Dette vil ligeledes bidrage til en større mikrotopografisk variation, naturlig dynamik for plantesamfundet og foryngelsesmuligheder for lyskrævende plantearter.

Vådområder vil blive friholdt for kørsel for at undgå fastkørsel og på den måde skånes de mere sårbare naturtyper for aktiviteten.

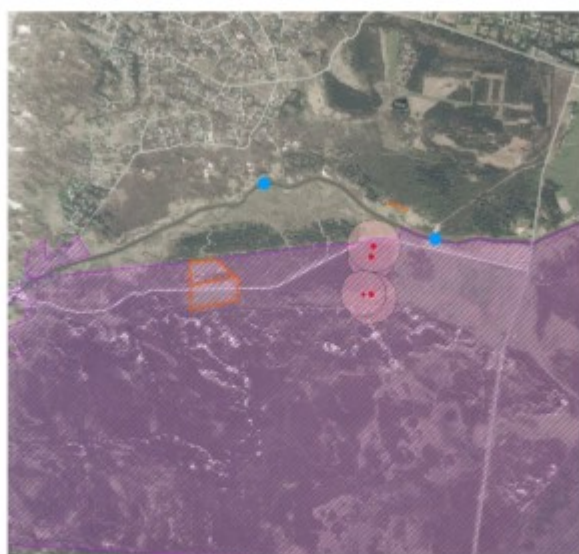

Figur 6. Kampvogn, Leopard 2, lig dem der vil blive benyttet på hedearealet nord for Kærgård Plantage.

Ligesom under øvelsen i 2022 ønsker Forsvaret at anvende de 3 gamle spor/akser over heden jf. figur 4 & 7, som tidligere er blevet genåbnet efter aftale med lodsejerne.

Figur 7. Kortet viser, med lyseblå, de 3 tidligere anvendte spor/akser over Filsø Hede. Der vil under Brave Lion 2023 igen udelukkende blive kørt af disse 3 spor fra broslagningssted Øst (markeret med en stjerne). Midt på heden ses 6 køretøjsbanketter.

Figur 8. Beskyttede sten- og jorddiger (orange linjer) og fortidsminder med en 100 m beskyttelseszone (lyserød cirkel omkring rødt punkt), vil af øvelsesledelsen blive beskyttet mod aktivitet ved midlertidig afspærring.

Et specialkøretøj vil udlægge en bro over Henne Å, eller man vil bygge en militær bro på stedet og køreplader vil blive lagt op til broen.

Broen vil have støtte på fast grund i afstand fra vandløbsbrinken og medfører ikke terrænpåvirkning. Der vil ske en sikring mod erosion mod åen, da broens længde beskytter brinkerne fra trykket af de køretøjer der kører over broen.

Der vil ske en bortslidning af vegetationen ved tilkørslerne, som ikke vurderes at være skadelig, da denne vil berøre et begrænset areal og medvirke til blotlægning af mineraljord, som vil være gavnlige i forhold til den naturlige dynamik i de lysåbne naturtyper, som forekommer her.

Det er Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelses vurdering at aktiviteterne ikke vil medføre en ændring af de naturtyper fredningen har til formål at beskytte. Det er desuden Forsvarsministeriet Ejendomsstyrelses vurdering, at aktiviteterne kan medvirke til en bedre naturtilstand for de tørre, åbne naturarealer.

Varde kommune

Varde Kommune har den 8. juli 2021 meddelt følgende dispensation efter naturbeskyttelseslovens § 3 til etablering af kørespor i forbindelse med afholdelse af militærøvelsen Brave Lion 2021:

”...

De tre spor forløber i hede og mose, der er omfattet af § 3-bestemmelserne i naturbeskyttelsesloven, og i alt ca. 332 m af det ansøgte sporforløb er beliggende inden for fortidsmindebeskyttelseslinjen, jævnfør naturbeskyttelseslovens § 18. Varde Kommune vurderer, at anvendelsen af sporene er en tilstandsændring, der kræver kommunens dispensation.

...

Varde Kommune giver hermed dispensation efter naturbeskyttelsesloven til anvendelsen af de tre spor.

Dispensationen er givet på følgende vilkår:

1. De tre spor skal inden øvelsen afmærkes med hvide pæle, ligesom det ved afmærkning skal sikres, at der ikke sker færdsel på de beskyttede fortidsminder og de beskyttede jorddiger eller inden for de dele af fortidsmindebeskyttelseslinjen, der ikke er omfattet af denne dispensation.
2. Inden og efter øvelsen skal de tre spor dronemoniteres, og droneoptagelserne skal fremlægges for Varde Kommune senest 3 måneder efter øvelsens afholdelse.
3. I forbindelse med anvendelsen af sporene må der ikke tilføres fremmede materialer som sten, jord og grus til sporene.
4. Hjulskøretøjer må ikke køre uden for de tre spor. Øvrig kørsel uden for de tre spor må ikke efterlade varige terræændringer eller andre varige tilstandsændringer.
5. Sporet fra øvelsen i 2019 markeret med lilla på luftfotoudsnittet... må ikke anvendes. Det skal retableres ved, at det efterlades uforstyrret til naturlig tilgroning. Slot- og Kulturstyrelsen afgør dog,

hvordan der skal retableres på den del af sporet, der forløber på selve fortidsmindet og i en 2 m bred zone omkring dette.

Disse vilkår er stillet for at sikre de biologiske, kulturhistoriske og landskabelige værdier i området ...”

Varde kommune har følgende vurdering i relation til Natura 2000 og bilag IV arter:

”...

Langt størstedelen af de tre spor forløber i § 3-beskyttet hede, og en mindre del krydser arealer, der er registreret som § 3-beskyttet mose. Filsø Hede indgår i Natura 2000 område nr. 84, Kallesmærsk Hede, Grærup Langsø, Fiil Sø og Kærgård Klitplantage, og de berørte hedearealer er kortlagt som den prioriterede habitatnaturtype 2140 Klithede, mens mosearealerne er kortlagt som habitatnaturtypen 2190, Klitlavning.

Varde Kommune vurderer, at anvendelsen af de tre spor ikke vil medføre en væsentlig påvirkning af de nævnte habitatnaturtyper fra udpegningsgrundlaget. For størstedelen af de tre spors vedkommende er der ifølge den oplyste tale om genåbning af spor, der har været anvendt af tidligere ejere af Filsøejendommen. De berørte klithedearealer udgør kun en meget lille andel af det samlede klithedeareal i Natura 2000 område nr. 84, og anvendelsen af vejsporene i klitheden vil i en vis grad medvirke til at opretholde klithedens naturlige dynamik. De berørte arealer med § 3-registreret mose og habitatnaturtypen klitlavning er langs det østlige spor. Dette er klart det tydeligste af de gamle spor på Filsø. På de fugtigste arealer er der en egentlig (primitiv) vejkasse, og der er faktisk tale om en gammel vej. Det fremgår af de høje målebordsblade fra 1800-tallet, at den nuværende Porsmosevej tidligere har forløbet her, så selvom der er tale om klitlavning, vurderes påvirkningen at være begrænset.

Hertil kommer, at kommunen finder, at det er en naturmæssig fordel at samle færdslen ad tre spor frem for at sprede kørslen over større dele af Filsø Hede. Sporene er placeret således, at de følger det mest jævne terræn, og kørsel på tværs af klitter undgås.

I udpegningsgrundlaget for Natura 2000 område nr. 84 indgår desuden en række ynglefugle samt en række trækkende andefugle og pomeransfugl. Øvelsen foregår i uge 38 og 39, hvor yngleperioden for længst er overstået, og det vurderes, at øvelsen ikke vil kunne påvirke ynglefuglearterne. Hvad angår trækfugle, så er de berørte arealer på Filsø Hede ikke relevante for pomeransfugl og andefuglearterne fra udpegningsgrundlaget.

Ud fra en samlet vurdering findes det derfor, at anvendelsen af de tre spor ikke vil påvirke Natura 2000-områdets udpegningsgrundlag eller muligheden for at opfylde områdets bevaringsmålsætning væsentligt ...”

Varde Kommune har i mail af 2. maj 2023 udtalt blandt andet følgende om ansøgningen om Brave Lion 2023:

”...

Varde Kommune har i mail af 22. februar 2022 til Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelse meddelt, at afholdelse af øvelsen Brave Lion 2022 – på en række forudsætninger – ikke kræver kommunens

dispensation efter naturbeskyttelsesloven. Disse forudsætninger er stadig gældende. Forsvarets Ejendomsstyrelse har i mail af 7. juli 2022 til Varde Kommune bekræftet, at de af kommunen nævnte forudsætninger vil blive overholdt.

Der fremkom ikke oplysninger efter øvelsen i 2022, som fik Varde Kommune til at revurdere sin opfattelse af, hvad der var dispensationskrævende, og kommunen vurderer derfor på baggrund af ovenstående, at der ikke kræves nogen ny dispensation fra kommunen til gennemførelse af Brave Lion 2023.

Vurderingen af, at afholdelse af øvelsen Brave Lion 2023 ikke kræver kommunens dispensation, gælder på følgende forudsætninger:

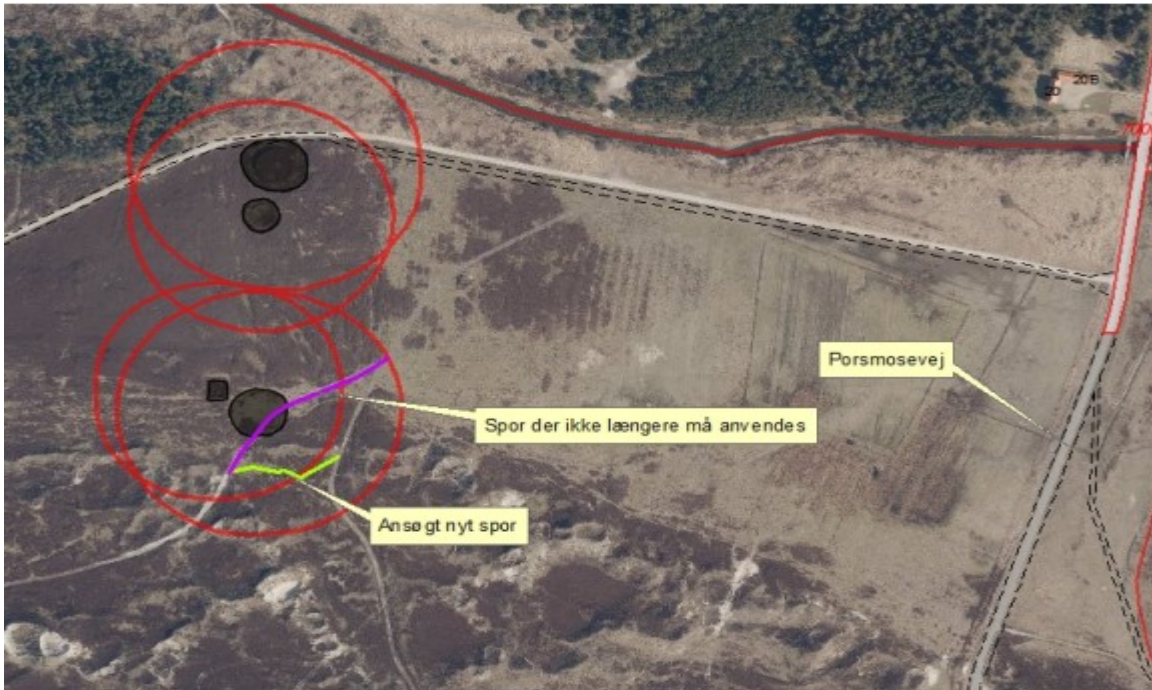
- Øvelsen Brave Lion 2023 er identisk med øvelsen i 2022.
- Der er i øvelsesbeskrivelsen indbygget forskrifter og instrukser, der sikrer, at der ikke vil ske varige tilstandsændringer i de berørte § 3-beskyttede arealer.
- Der vil ikke blive etableret gravede stillinger e.l. på Filsø Hede.
- I skov vil der ikke blive gravet på § 3-beskyttede hede-, eng-, overdrevs-, mose- og sø-arealer.
- Diger og fortidsmindebeskyttelseslinjer friholdes helt, - bortset fra de to fortidsmindebeskyttelseslinjer, der er omfattet af ovennævnte dispensation.
- Inden afholdelsen af øvelsen udarbejder Forsvaret – i samarbejde med Naturstyrelsen – kortmateriale, der i detaljer viser, hvilke af Miljø- og Fødevarerministeriets områder – herunder lysåbne arealer, veje, spor og driftstekniske skovspor, der vil blive benyttet under øvelsen.

Forsvarets Ejendomsstyrelse har ved mail af 7. juni 2022 bekræftet, at disse forudsætninger vil blive overholdt.

...

Det eneste element af Brave Lion-øvelsen, som Varde Kommune i 2021 fandt var dispensationskrævende efter lovgivning administreret af kommunen, var de tre spor henover Filsø Hede. ...Dispensation til disse spor er ikke gjort tidsbegrænset. Der gælder de generelle regler om, at dispensationen bortfalder, hvis den ikke er udnyttet inden 3 år eller i 3 på hinanden følgende år.

Kommunens dispensation indeholder en angivelse af en delstrækning af sporet fra Brave Lion 2019, der ikke må benyttes igen, da sporet går tværs igennem et fredet fortidsminde (en fredet ringformet dyrefold, fredningsnummer 31015), og der gives i stedet dispensation til et nyt sporforløb på denne strækning – det grønne sporforløb på vedhæftede luftfotoudsnit. Kommunen har erfaret, at sporet gennem det fredede fortidsminde også blev benyttet i forbindelse med Brave Lion i 2021. Der er i den forbindelse sket store skader på fortidsmindet. Slots- og Kulturstyrelsen er i dialog med Kommunen og Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelse om udbedring af skaderne.

Det kan desuden oplyses, at kommunens tilsyn af Filsø Hede efter afholdelsen af øvelsen i 2022 ikke giver anledning til yderligere bemærkninger.

...”

Fredningsnævnets afgørelse.

Fredningerne af arealer ved Filsø, Løvklit og Kærgård Plantage betyder, at projektet kræver fredningsnævnets dispensation i medfør af naturbeskyttelseslovens § 50, stk. 1, hvorefter fredningsnævnet kan meddele dispensation, hvis det ansøgte ikke vil stride mod fredningens formål.

Det fremgår endvidere af naturbeskyttelseslovens § 50, stk. 2, at fredningsnævnet kun kan meddele dispensation fra en fredning i eller uden for et internationalt naturbeskyttelsesområde, hvis det ansøgte ikke indebærer en forringelse af naturtyper og levesteder for arter eller betydelig forstyrrelse af arter, som området er udpeget for.

Fredningsnævnet kan endvidere i medfør af § 50, stk. 3 kun meddele dispensation, hvis det ansøgte ikke kan beskadige eller ødelægge yngle- eller rasteområder i det naturlige udbredelsesområde for de dyrearter, der er nævnt i bilag 3 til loven, eller ødelægge de plantearter, der er nævnt i bilag 5 til loven, i alle livsstadier.

Fredningsnævnet vurderer efter oplysningerne fra Forsvarets Ejendomsstyrelse og Varde kommune, at en dispensation ikke vil være i strid med naturbeskyttelseslovens § 50, stk. 2 eller 3.

Som det fremgår af de vilkår, fredningsnævnet stiller for en dispensation, skal der tages vidtgående hensyn til de store biologiske og naturmæssige værdier i de fredede områder.

Opfyldes de vilkår og aktiviteterne på de fredede områder begrænses til det absolut nødvendige, vurderer nævnet, at det ansøgte ikke vil være i strid mod fredningens formål.

På denne baggrund meddeler fredningsnævnet derfor dispensation til de ansøgte aktiviteter, som de er beskrevet i øvelsesbeskrivelsen af 27. juni 2023, på følgende vilkår:

- Alle kørselsspor på de fredede arealer på Filsø Hede, Løvklit og i Kærgård Klitplantage skal afmærkes med hvide pæle. Afmærkningen skal godkendes af Varde kommune, inden øvelsen går i gang.
- Inden og efter øvelsen skal alle fredede og beskyttede områder, der indgår i øvelsen, dronemoniteres.
- Der må ikke køres i eller omkring vådområderne i klitplantagen og på Filsø Hede.
- Kørsel i Kærgård Klitplantage skal ske i overensstemmelse med de retningslinjer, som Naturstyrelsen Blåvandshuk fastsætter.
- Kørsel ved det fredede fortidsminde (fredningsnummer 31015) må kun foretages af det nye sporforløb på denne strækning – markeret som det grønne sporforløb på Varde kommunes luftfotoudsnit.
- Det spor ved fortidsmindet, der i strid med fredningsnævnets dispensation af 2. juni 2021 blev anvendt, skal afspærres, og det tilladte nye spor skal afmærkes tydeligt. Afspærringen og afmærkningen skal godkendes af kommunen, inden øvelsen kan finde sted.
- Kørsel på Filsø Hede skal ske ad de tracéer og i overensstemmelse med de retningslinjer, som Varde Kommune som tilsynsmyndighed anviser Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelse.
- Der må ikke graves stillinger til køretøjer eller i øvrigt på Filsø Hede.
- Arealerne skal være retableret senest 3 uger efter øvelsens afslutning,
- Der må ikke i forbindelse med retablering i de fredede og beskyttede områder tilføres fremmede næringsrige materialer som stabilt grus eller lign. hentet uden for allerede befæstede kørespor,
- Filsø Hede må ikke tilføres fremmede materialer som sten og grus.
- Hjul kørestøjer må ikke køre uden for eksisterende spor.
- Forsvaret har ret til færdsel på de fredede arealer på Filsø Hede i 3 uger før og efter øvelsen.

Hvis vilkårene ikke overholdes, bortfalder dispensationen.

Klagevejledning

Der kan klages over denne afgørelse til Miljø- og Fødevareklagenævnet. Klagefristen udløber 4 uger efter, at afgørelsen er meddelt. Er afgørelsen offentligt bekendtgjort, regnes klagefristen dog altid fra bekendtgørelsen. Klagen skal ifølge naturbeskyttelseslovens § 87 indgives via Miljø- og Fødevareklagenævnets digitale selvbetjening, jf. vejledningen på Miljø- og Fødevareklagenævnets hjemmeside www.naevneneshus.dk. Klagefristen udløber ved midnat på dagen for klagefristens udløb. Hvis klagefristen udløber på en lørdag eller en helligdag, forlænges fristen til den følgende hverdag.

Klageberettigede er, jf. naturbeskyttelseslovens § 86:

- Adressaten for afgørelsen,
- ejeren af den ejendom, som afgørelsen vedrører,
- offentlige myndigheder,
- en berørt nationalparkfond,
- lokale foreninger og organisationer, som har en væsentlig interesse i afgørelsen,
- landsdækkende foreninger og organisationer, hvis hovedformål er beskyttelse af natur og miljø, og
- landsdækkende foreninger og organisationer, som efter deres formål varetager væsentlige, rekreative interesser, når afgørelsen berører sådanne interesser.

Det er en betingelse for Miljø- og Fødevareklagenævnets behandling af en klage, at den, der klager, indbetaler et gebyr på 900 kr. for privatpersoner og 1.800 kr. for virksomheder og organisationer (2016-niveau). Klagegebyret reguleres den 1. januar hvert år efter den af Finansministeriet fastsatte sats for det generelle pris- og lønindeks som løbende offentliggjort i forslag til finanslov med virkning for klager, der modtages i Miljø- og Fødevareklagenævnet fra og med den 1. februar 2017. Miljø- og Fødevareklagenævnet offentliggør størrelsen af klagegebyret på sin hjemmeside www.naevneneshus.dk.

Gebyret opkræves i forbindelse med klagens oprettelse i Miljø- og Fødevareklagenævnets digitale selvbetjening. Klagen behandles først, når gebyret er betalt. Vejledning om gebyrbetalingen kan ligeledes findes på Miljø- og Fødevareklagenævnets hjemmeside www.naevneneshus.dk.

Gebyret tilbagebetales, hvis klagesagen fører til, at den påklagede afgørelse ændres eller ophæves, hvis klageren får helt eller delvis medhold i klagen, eller hvis klagen afvises som følge af overskredet klagefrist, manglende klageberettigelse eller fordi klagen ikke er omfattet af Miljø- og Fødevareklagenævnets kompetence. Det bemærkes, at hvis den eneste ændring af den påklagede afgørelse er forlængelse af en frist for efterkommelse af en afgørelse som følge af den tid, der er medgået til at behandle sagen i Miljø- og Fødevareklagenævnet, så tilbagebetales gebyret dog ikke.

Miljø- og Fødevareklagenævnet kan også beslutte at tilbagebetale klagegebyret, hvis der er indledt forhandlinger med afgørelsens adressat og/eller førsteinstansen om projektilpasninger, og disse forhandlinger fører til, at klager trækker sin klage tilbage, eller hvis klager i øvrigt trækker sin klage tilbage, før Miljø- og Fødevareklagenævnet har truffet afgørelse i sagen. Gebyret tilbagebetales dog ikke, hvis Miljø- og Fødevareklagenævnet vurderer, at der er forhold, der taler imod at tilbagebetale gebyret, f.eks. hvis klagen trækkes tilbage meget sent, herunder efter at klager har haft et afgørelsesudkast i partshøring.

En dispensation må i henhold til naturbeskyttelseslovens § 87, stk. 3, ikke udnyttes, før klagefristen er udløbet, eller behandling af en eventuel klage måtte være afsluttet.

Det følger endvidere af naturbeskyttelseslovens § 50, stk. 1, jf. § 66, stk. 2, at dispensationen bortfalder, hvis den ikke udnyttes inden 3 år efter, at den er meddelt.

Vagn Kastbjerg